

DuinBehoud

Kijk op
de Kust

Colofon

Samenstelling en redactie:

Marc Janssen en Henk Wijkhuisen

Foto's en tekeningen:

Rob Beentjes, Ruth van Crevel,
Ruud Cuperus, Frits van Daalen,
Henk Harmsen, Erlouf 't Hart,
Marc Janssen, Aart Noordam,
Jacques van der Neut, Hanneke Mesters,
Hans Schouten, Albert Salman,
Marcel Taal, Eric Wanders, Kees Wijgh,
Henk Wijkhuisen

Ontwerp en opmaak:

Martijn Reuvekamp

Lithografie:

ReproDeventer, Deventer

Drukwerk:

Salland de Lange, Deventer

© Stichting Duinbehoud
Postbus 664, 2300 AR Leiden

Internetsite : www.duinbehoud.nl
e-mail : stichting@duinbehoud.nl
telefoon : 071-5160490
fax : 071-5160499

Maart 2002

Kijk op de Kust

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Inleiding	7
Deel A: Knelpunten langs de kust	9
1. Natuurbeheer en juridische bescherming	9
2. Ruimtelijk beleid en regelgeving	13
3. Recreatie en toerisme	17
4. Drinkwaterwinning	21
5. Militaire activiteiten	25
6. Agrarische activiteiten	27
7. Milieu	29
Deel B: Werken aan een hoogwaardige Ecologische Hoofdstructuur	35
1. Robuuste duinen en de realisatie van grote natuurkernen	35
2. Sturend water en herstel van de waterhuishouding	39
3. Dynamiek en de verjonging van duinen door verstuing	43
4. Milieukwaliteit en de rol van het natuurbeheer	47
5. Duurzaamheid door juridische en planologische bescherming	51
6. Medegebruik door recreatie, waterwinning en kustverdediging	55
7. Rust, ruimte en de beleving van het kustlandschap	59
8. Cultuurhistorische en aardkundige waarden	61
9. Draagvlak en publieksvoorlichting	63

Voorwoord

Voor u ligt de nieuwe visie van de Stichting Duinbehoud op de duinen van Nederland. Tien jaar na de vorige nota's: "Zee, Zand en Zorgen" (knelpunten) en "Duinen voor de Wind" (visie) kunnen we tevreden constateren dat veel wensen van "toen" zijn gerealiseerd. Wezenlijk daarbij is dat overheden, natuurbeheerders, waterbeheerders en milieu-organisaties naar elkaar zijn toe gegroeid in het besef dat alleen duurzame oplossingen werken. Toch heffen we de Stichting Duinbehoud niet op. Ten eerste zijn er ook diverse doelen niet bereikt: per saldo is het kustgebied nog steeds een bedreigd natuurgebied. Daarnaast is ook ons eigen ambitieniveau toegenomen door een groeiend besef van de impact van problemen als bijvoorbeeld zeespiegelstijging, luchtvervuiling en verstedelijking. Met name in de Randstad zal een grote inspanning moeten worden geleverd om in de toekomst van een "robuuste" natuur te kunnen genieten.

Het belang van deze nota is niet alleen om aan te geven waar de knelpunten zitten, maar ook hoe oplossingen bereikt kunnen worden. Een duurzaam perspectief moet zich op het netvlies hechten van de lezer. De nota is bedoeld als inspiratiebron voor achterban, kustbeheerders en overheden om door te gaan op de ingeslagen weg!

Loudi Stolker

Voorzitter Stichting Duinbehoud

Inleiding

De Stichting Duinbehoud heeft in 1991 de nota "Zee, Zand en Zorgen" uitgebracht. Zoals de titel al aangeeft, werd daarin verslag gedaan van ongewenste ontwikkelingen langs onze kust. Het was een nota met knelpunten. Een jaar daarop verscheen "Duinen voor de Wind": de visie van de Stichting Duinbehoud op beheer en inrichting van het duin-ecosysteem. Deze nota is door het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij aangeduid als "Ecosysteemvisie Duinen".

Sinds het verschijnen van de nota "Zee, Zand en Zorgen" zijn inmiddels tien jaar verstreken. Hoogste tijd voor een hernieuwde inventarisatie van knelpunten. Maar meer dan dat: een kans om die naast de uitgangspunten uit onze ecosysteemvisie te leggen. Het voor u liggende document is de weergave van deze integratieslag.

In tegenstelling tot de nota van tien jaar geleden, beperkt deze nota zich niet tot een opsomming van alles wat mis is in en om het Nederlandse duingebied. Er staat meer in! U treft niet alleen informatie aan over de helaas nog altijd actuele bedreigingen van het kwetsbare kustmilieu. Ook veranderingen, ten goede dan wel ten kwade, worden gesignaleerd en van commentaar voorzien. Het belangrijkste is echter dat er concrete voorstellen worden gedaan om negatieve trends te keren. Voorstellen die er toe moeten leiden dat onze visie werkelijkheid kan worden. Omdat wij menen dat alleen zo de unieke natuurwaarden in en om de duinen voor de toekomst behouden kunnen blijven.

In **DEEL A** van deze nota vindt u een globaal overzicht van alle knelpunten. Hoe is ons kustgebied planologisch en juridisch beschermd. Is dat effectief gebleken? Waar gaat het mis en waarom? Ook beschrijft dit deel in het kort het toekomstperspectief voor de duinen.

De visie van de Stichting Duinbehoud op inrichting, bescherming en beheer van de duinen wordt in **DEEL B** toegelicht. Hier is te lezen welke verbeteringen in bescherming en beheer noodzakelijk zijn om te komen tot een hoogwaardige Ecologische Hoofdstructuur. Deze verbeteringsmaatregelen worden gepresenteerd aan de hand van een negental thema's:

- 1. Robuuste duinen en de realisatie van grote natuurkernen**
- 2. Sturend water en het herstel van de waterhuishouding**
- 3. Dynamiek en de verjonging van duinen door verstuivingen**
- 4. Milieukwaliteit en de rol van het natuurbeheer**
- 5. Duurzaamheid door juridische en planologische bescherming**
- 6. Medegebruik door recreatie, waterwinning en kustveiligheid**
- 7. Rust, ruimte en beleving van het kustlandschap**
- 8. Cultuurhistorische en aardkundige waarden van het kustlandschap**
- 9. Draagvlak en publieksvoorlichting voor een hoogwaardige EHS**

Bij elk thema worden de belangrijkste speerpunten genoemd voor de realisatie van een hoogwaardige Ecologische Hoofdstructuur.

Deel A

Knelpunten langs de kust

1. Natuurbeheer en juridische bescherming

Het beheer en de bescherming van het duingebied heeft in de afgelopen decennia een grote verandering doorgemaakt. Natuurbehoud en natuurontwikkeling zijn een belangrijke rol gaan spelen in het beleid van de overheid en van de duinbeheerders. Bovendien is de regelgeving voor natuurbescherming sterk in ontwikkeling. Het beheer van natuurgebieden is in toenemende mate gericht op het bevorderen van natuurlijke processen, in tegenstelling tot het recente verleden, toen processen vooral beteugeld werden.

Ontwikkelingen

Met het Natuurbeleidsplan uit 1990 is de bescherming van natuur en landschap op de politieke agenda gezet. In deze nota wordt de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) geïntroduceerd. Er is een beleid uitgestippeld voor een betere bescherming en een beter beheer van de bestaande natuurgebieden (de Kerngebieden van de EHS), voor de aankoop van landbouwgronden ten behoeve van natuurontwikkeling en voor de realisatie van ecologische verbindingen tussen natuurgebieden. Bovendien is in het Natuurbeleidsplan een aantal projecten geformuleerd voor de bescherming van de kustzone.

Eén van de te realiseren doelen in het Natuurbeleidsplan is het tot stand komen van een wettelijke bescherming voor alle duingebieden in het kader van de Natuurbeschermingswet. In de praktijk blijkt dit instrument van groot nut. Niet louter lokale en provinciale belangen bepalen de toekomst van een natuurgebied, maar ook de nationale en internationale waarden.

In 2000 is het Natuurbeleidsplan geactualiseerd door de nota : "Natuur voor de mensen, mensen voor de natuur". Deze actualisering is vooral een aanscherping van het beleid uit het Natuurbeleidsplan.

Een positieve ontwikkeling is de aanwijzing van gebieden als (Europese) Vogel- en/of Habitatrichtlijngebieden. Dit biedt een aanvullende bescherming, met name voor die gebieden die nog niet onder de Natuurbeschermingswet zijn gebracht. Ook bieden de Europese richtlijnen bescherming aan verschillende plantensoorten en diersoorten.

Op het gebied van natuurbeheer en natuurherstel zijn door rijk en provincie tal van subsidieregelingen in het leven geroepen om de beheerder van natuurgebieden tegemoet te komen. Daarnaast zijn ook regelingen van kracht geworden om particulieren te betrekken bij het natuurbeheer.

Bij de waterleidingbedrijven is tot ver in de jaren tachtig het natuurbeheer ondergeschikt geweest aan de waterwinbelangen. Er gingen vele kansen voor natuurherstel verloren. Momenteel stellen deze bedrijven echter allemaal ecologische randvoorwaarden aan hun technische bedrijfsvoering. Dit heeft tot winst voor natuur en landschap geleid.

Ook bij de beheerders van de zeevering (Waterschappen en Rijkswaterstaat) heeft een grote omslag in denken en handelen plaatsgevonden. De aanleg van zanddijken en de massale helminplant uit de jaren-80 werd vervangen door zandsuppleties en het geven van ruimte aan natuurlijke processen. De Kerf bij Schoorl is een goed voorbeeld van het door-

De zandhagedis in de Ruigenhoek

Sinds de korenwolf is duidelijk geworden dat met wettelijk beschermde soorten niet gespot kan worden. In het kustgebied is vooral de zandhagedis symbool geworden van een voor politici en projectontwikkelaars lastig obstakel. Hoewel veel soorten al tientallen jaren wettelijk beschermd waren, is deze bescherming pas de afgelopen vijf jaar goed uit de verf gekomen. Niet omdat er wettelijk veel is veranderd, maar simpel omdat deze bescherming nooit eerder politiek en bestuurlijk serieus is opgepakt. Bovendien is ook Europa actiever geworden op het gebied van soortenbescherming.

Voor activiteiten die beschermde soorten planten of dieren kan schaden is een vergunning ex artikel 25 van de Natuurbeschermingswet en een toetsing aan de Europese Habitatrichtlijn noodzakelijk. Bij buurtschap De Ruigenhoek in de gemeente Noordwijkerhout ligt een stukje duin van 3 hectare. Ruim twintig jaar lang werden plannen ontwikkeld, maar vervolgens niet uitgevoerd. Een hotel en 120 bungalows moesten er worden gebouwd. Het laatste project stemt overeen met het vigerende, maar nu sterk verouderde bestemmingsplan. Dat plan is inmiddels in strijd met provinciaal streekplan, dat het terrein als "natuurgebied" omschrijft. Op de locatie komen een aantal wettelijk beschermde soorten voor, waaronder de zandhagedis. Voor Duinbehoud reden om de projectontwikkelaar te wijzen op deze natuurwaarden en de verplichting om een ontheffing aan te vragen. Het bedrijf heeft hier aanvankelijk geen gehoor aan willen geven. Integendeel, een groot deel van het terrein werd (illegaal) alvast gekapt. Na ingrijpen van justitie en het Ministerie van LNV werd de vereiste vergunning alsnog aangevraagd. De projectontwikkelaar moest daarin aantonen dat de realisatie van vakantie-woningen een groot maatschappelijk belang vertegenwoordigt, dat groter is dan het belang van het voorbestaan van de zandhagedispopulatie.

Het Ministerie van LNV wees het verzoek, mede op advies van Duinbehoud, af. De betreffende

regio in de Bollenstreek kent al een groot aantal recreatiecomplexen en hotels. Ook het bieden van werkgelegenheid was voor dit economisch welvarende gebied niet doorslaggevend. De initiatiefnemer heeft vanzelfsprekend beroep aangekend.

Deze casus toont dat al vanaf het Besluit Inheemse planten- en diersoorten in 1973 beschermde soorten de inzet hadden kunnen zijn van natuurbeschermingsactiviteiten. Dit besluit werd echter vooral als een papieren tijger gezien. Pas in de jaren negentig is actief aandacht besteed aan handhaving van de soortbescherming. De Europese Habitatrichtlijn heeft hier vermoedelijk een belangrijke rol in gespeeld.

Met de toepassing van de Europese Habitat- en Vogelrichtlijnen worden beschermde diersoorten en hun leefgebieden beter beschermd.

breken van ruim 500 jaar zeeweringbeheer. Hier hebben wind en zee vrij spel gekregen en komt de natuur weer tot leven.

De uitvoering van het natuurbeheer door organisaties als Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en de Landschappen is ook veranderd. Procesbeheer is voor een groot deel in de plaats gekomen van het vroegere patroonbeheer. Steeds meer aandacht wordt gegeven aan het herstel van verstuivingprocessen en een natuurlijke hydrologie. Natuurherstel is op grote schaal van de grond gekomen. Op vele plaatsen worden graafmachines ingezet om oude verontreinigingen of verstoorde situaties te verwijderen. De natuur krijgt hier weer een nieuwe kans om tot bloei te komen. De samenwerking tussen beheerders onderling en tussen beheerders en andere belanghebbenden heeft het afgelopen decennium een impuls gekregen. Ondanks deze positieve ontwikkelingen zijn er helaas ook nog knelpunten in het beheer en de bescherming van het duingebied.

Knelpunten

1. De duinen zijn onvoldoende wettelijk beschermd

De datum die in het Natuurbeleidsplan is genoemd (1998) om alle Nederlandse duinen aan te wijzen als beschermd natuurmonument is al lang overschreden. In 2000 was nog niet eens de helft van de duingebieden aangewezen als beschermd natuurmonument. Het ontbreken van een wettelijke bescherming leidt in de praktijk tot verlies aan natuur en landschap. Ook de effectivering van de (Europese) Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn laat nog te wensen over. Keer op keer moeten actiegroepen op deze regelgeving wijzen en laten (met name lokale) overheden verstek gaan bij het toepassen van de nieuwe regelgeving.

2. De financiële middelen zijn onvoldoende

Er wordt onvoldoende geld vrijgemaakt om natuur aan te kopen. Hierdoor kan de doelstelling uit het Natuurbeleidsplan niet gehaald worden. Met name bij natuurontwikkeling in het westen van Nederland blijkt de grondprijs (dure bollengrond of kassengebied) een knelpunt. Ook is er vaak onvoldoende geld beschikbaar om de betreffende agrariër (die zijn gronden verkoopt) elders een toekomstperspectief te bieden.

3. Natuurbeheerders beperken zich tot hun eigen beheergebied

Juist aan de randen van natuurgebieden vinden ontwikkelingen plaats die schadelijk kunnen zijn voor de belangen van natuur en landschap. Duinbeheerders lijken zich echter nog regelmatig onprettig te voelen bij bemoeienissen buiten het eigen beheergebied. Zij beperken zich nog vaak tot de eigen terreinen, ook al hebben ontwikkelingen daarbuiten negatieve invloed op de eigen terreinen. Het belang van de natuur wordt daardoor onvoldoende behartigd.

4. Communicatie wordt onvoldoende ingezet

Veel van de huidige grote herstelprojecten in de natuur breken met een langdurige traditie van ogenschijnlijk "niks doen". Het afplaggen van duinvalleien of het kappen van naaldbossen vraagt een forse inspanning van communicatiedeskundigen. De samenleving hecht traditioneel aan het vertrouwde en schrikt soms van nieuwe ontwik-

Bestemmingsplan niet heilig

In augustus 2000 vond in Noordwijk een internationaal golftoernooi plaats, het "Dutch Open 2000". In het duinterrein van de Noordwijkse Golfclub en in het aangrenzende natuurgebied werden ten behoeve van dit sportfeest zonder de vereiste vergunningen duintoppen afgeschoven, een afslagstrook aangelegd en fietspaden zodanig verbreed, dat er ook auto's en bussen overheen konden rijden. Zowel de organisatoren, de gemeente, de provincie en Staatsbosbeheer hadden hier even niet aan gedacht en verzuimd om de regels na te leven. Duinbehoud maakte bezwaar tegen deze gang van zaken en eiste dat dit "eens maar nooit meer" moest zijn. Overleg heeft vervolgens geleid tot goede afspraken voor het Dutch Open 2001: er werd verzekerd dat dit grootschalige golftoernooi voor de laatste keer in de Noordwijkse duinen zou worden gehouden. Natuurlijk is dat niet zonder slag of stoot tot stand gekomen: Duinbehoud heeft betrokkenen meermalen moeten wijzen op het belang van de ruimtelijke regelgeving en de Natuurbeschermingswet.

Al met al een goed voorbeeld voor de noodzaak alert te zijn op ingrijpende handelingen in en om niet-wettelijk beschermde natuurgebieden. Al dan niet opzettelijk wordt kennelijk soms omwille van tijdbesparing illegaal gehandeld, ook door de overheid zelf. Het afdwingen van handhaving van de regelgeving door diezelfde overheid is in dit soort gevallen erg moeilijk. Wel kan vastgesteld worden dat juist door het apert onjuist en onwettig handelen van de overheid een sterke onderhandelingspositie kan worden verworven. In dit geval is daar door Duinbehoud optimaal gebruik van gemaakt. Deze casus bevestigt de veronderstelling die wel gehoord wordt, dat regelgeving vooral is uitgevonden om de overheid te beperken in onoorbare handelingen. Waarvan acte.

Intensieve vormen van recreatie, zoals de golfsport, zijn schadelijk voor natuur en landschap in de duinen. Deze aantasting loopt volledig uit de hand wanneer er een mediaspektakel van wordt gemaakt, zoals bij het Dutch Open.

kelingen. Voor veel natuurbeheerders is dit soort communicatie echter ook nieuw en blijkt een zekere onervarenheid. Dit zorgt onnodig voor maatschappelijk onrust en houdt de voortgang van projecten op. Een enkele maal is ook de planning onjuist (werken in het broedseizoen) of wordt teveel nadruk gelegd op de voordelen van het project voor landschap en vegetatie zonder het belang van dieren mee te wegen.

5. *Randzones onvoldoende betrokken bij natuurbeheer*

Langs de randen van natuurgebieden is het gebruik en beheer nog onvoldoende afgestemd op de natuurwaarden van het centrale duingebied. Dit geldt onder andere voor de stranden, de gemeentelijke duinterreinen, de stadsparken, enkele landgoederen en de bufferzones. Als gevolg hiervan treden veel ongewenste randeffecten op en komen de ecologische relaties tussen zee, strand, duinen en duinzoom onvoldoende tot hun recht. Het beheer van de kustzone als groot, aaneengesloten natuurgebied komt hierdoor onvoldoende uit de verf.

Perspectief

Natuur en landschap in de kustzone zijn gebaat bij een goede wettelijke bescherming. De Natuurbeschermingswet (en in samenhang daarmee: de Habitatrictlijn) biedt daarvoor een zeer geschikt kader. Hiermee wordt recht gedaan aan de nationale en internationale waarden van de Nederlandse kust. Door de externe werking van de Natuurbeschermingswet zijn ook de randen van de erkende natuurgebieden beter beschermd tegen aantastingen.

Naast het centrale duingebied zouden ook de natuurontwikkelingsgebieden, landgoederen, bufferzones, ecologische verbindingen en de kustzone (het strand en de territoriale wateren) onder de werking van de natuurbeschermingswet gebracht moeten worden. Pas dan kan recht worden gedaan en bescherming worden geboden aan de ecologische samenhang tussen zee, strand, duinen en duinzoom.

Op het gebied van natuurbeheer bieden schaalvergroting en procesbeheer kansen voor robuuste en dynamische duinen.

2. Ruimtelijk beleid en regelgeving

De ruimtelijke inrichting is bepalend voor veel activiteiten die aan de kust plaatsvinden. De verschillende functies zijn planologisch vastgelegd door het Rijk (structuurschema's), provincies (streekplannen) en gemeenten (bestemmingsplannen). Vooral op bestemmingsplanniveau wordt gedetailleerd geregeld wat wel en niet mogelijk is. Voor duin en kust is het van belang dat de natuurwaarden in de planvoorschriften van het bestemmingsplan goed geregeld zijn. Dit is de basis voor een verantwoord natuurbeschermingsbeleid.

Ontwikkelingen

De afgelopen tien jaar heeft natuur en landschap een steviger basis gekregen in het overheidsbeleid. Dat is mede te danken aan de ontwikkeling van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). In 1995 is in het Structuurschema Groene Ruimte (SGR) de (EHS) opgenomen als richtinggevend voor het ruimtelijk beleid. Provincies hebben dit uitgewerkt in een Provinciale Ecologische Hoofdstructuur en vastgelegd in streekplannen. Hetzelfde geldt voor landschap-

Woningbouw in de duinen

Bouwen in de duinen is sinds het Natuurbeleidsplan uit 1990 gelukkig niet langer toegestaan. Een uitzondering daarop vormt de realisatie van een woonwijk op Vlieland. Hier werd in 1996 een duinrug van ruim 10 meter hoog en 1,8 ha groot afgegraven ten behoeve van woningbouw. Zoals op alle Waddeneilanden zijn de bouw mogelijkheden beperkt en gemeenten doen keer op keer weer pogingen om toch weer een stukje duingebied vol te bouwen.

Duinbehoud heeft in de daaropvolgende procedure onder meer aangevoerd dat het betreffende duingebied grote natuurlijke en landschappelijke waarden kende. Bovendien lag het in de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Een argument dat helaas de Raad van State niet heeft kunnen overtuigen. Het standpunt van Ministerie van LNV, dat geen bezwaar had tegen de bouwplannen, kan daaraan ten grondslag hebben gelegen. Het is in dit geval opmerkelijk, dat het Ministerie van LNV haar eigen EHS-beleid niet serieus heeft willen nemen.

Inmiddels kent de Raad van State een zwaarwegender belang toe aan de EHS en is het ministerie van LNV bezig om haar eigen beleid aan te scherpen. Dit is ongetwijfeld mede ingegeven door de Europese terechtwijzingen. In recente uitspraken anticipeert of refereert de Raad van State nu aan de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn. Bouwen in de duinen, zeker op deze schaal, zal hierdoor vermoedelijk niet langer mogelijk zijn.

De status van de duinen als "kerngebied van de Ecologische Hoofdstructuur" heeft bebouwing niet altijd kunnen tegenhouden. Een wettelijke verankering van de Europese Habitatrichtlijn moet hierin verandering brengen.

Desondanks is het een feit dat langs de rand van de duinen nog tal van bouwplannen gerealiseerd zijn of worden voorbereid (zie hierna o.a. Meer en Berg). Sluipenderwijs verdwijnt zo nog altijd steeds meer groene en daarmee de groene, landschappelijk waardevolle, bufferstrook tussen duin en achterland. Toch mag op grond van het voorgaande voorzichtig worden geconcludeerd dat het vergraven en aantasten van de Vlielandse natuur het laatste grotere bouwproject is geweest in de duinen.

pelijke waarden. De cultuurhistorische aspecten waarmee rekening moet worden gehouden bij de ruimtelijke inrichting van de kustzone zijn aangegeven in de Nota Belvédère (1999). Ook de aardkundige waarden van de kust worden in kaart gebracht en zullen worden opgenomen in de Nota Landijs (2002).

In een aantal gemeenten is een aanzet gegeven om natuur en landschap een plek te geven binnen het beleid. Dit zijn onder andere de landschapsbeleidsplannen en beheervisies voor gemeentelijke natuurterreinen en parken/landgoederen.

Knelpunten

6. Het natuurbeleid werkt traag door naar gemeentelijk niveau

De doorvertaling van landelijk vastgesteld beleid naar gemeentelijk niveau verloopt bijzonder traag. Gemeenten tonen in de regel slechts beperkte animo om internationale en nationale afspraken betreffende natuurbescherming op te nemen in het gemeentelijke beleid. Als gevolg daarvan komt het natuurbeleid slechts traag van de grond. Bovendien vindt op gemeentelijk niveau veelal een hernieuwde belangenafweging plaats; vaak ten nadele van het natuurbelang.

7. Randen van natuurgebieden onvoldoende beschermd

De bescherming van natuur- en landschapswaarden van erkende natuurgebieden is de laatste jaren sterk verbeterd. Maar aan de randen van die gebieden vindt in toenemende mate de slag om de schaarse ruimte plaats. Het natuurbelang moet daarbij vaak het onderspit delven. Het gevolg hiervan is een toename van de druk op het duingebied en een toename van negatieve randeffecten.

Ook aan de zee kant van de duinen dreigt eenzelfde ontwikkeling door plannen voor intensivering van de bebouwing en economische exploitatie van strand en zee.

8. Handhaving van beleid en regelgeving onvoldoende

Een algemeen en schrijnend probleem betreft de handhaving van bestuurlijke afspraken en wettelijke regelgeving. Overtreding van de regels wordt nog veelvuldig gedoogd of zelfs niet eens geconstateerd door een volstrekt ontoereikend controle apparaat bij de verschillende overheden. Het is in veel gevallen de burger of de belangengroepering die in actie moet komen om afwijkingen van beleid of overtreding van regelgeving aan de kaak te stellen.

9. Beperkingen van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS)

De EHS kent twee problemen: de begrenzing en de status. De begrenzing van de EHS is globaal, waardoor niet duidelijk is waar de (kadastrale) begrenzing is. Daarbij heeft de EHS geen wettelijke basis en is daarmee relatief vrijblijvend. Hetzelfde geldt voor de cultuurhistorie en aardkundige waarden van het landschap. De concretisering van de EHS door het opstellen van begrenzingenplannen voor natuurontwikkeling, het aanwijzen van gebieden in het kader van de Natuurbeschermingswet en het toepassen van de Habitatrichtlijn en Vogelrichtlijn bij vergunningverlening op gemeentelijk niveau verloopt bijzonder traag.

Stedelijke planologie en de Natuurbeschermingswet in Velsen

In 1991 werd 100 ha duingebied in IJmuiden conform de Natuurbeschermingswet tot "beschermd natuurmonument" verklaard. Deze bescherming werd nodig geacht om het duin te vrijwaren van gemeentelijke plannen om het gebied tot aan de kust vol te bouwen. Stichting Duinbehoud heeft een belangrijke rol bij die aanwijzing gespeeld.

In de jaren daarna kwam de gemeente (desondanks) met plannen die een forse invloed zouden hebben op dit natuurgebied: de aanleg van een jachthaven, een boulevard met winkels

en hotels en een nieuwe haven. De aanleg van een nieuwe strandweg was, volgens de gemeente, onvermijdelijk. Deze weg zou echter de samenhang van het natuurmonument met het zuidelijk gelegen Midden-Herenduin ernstig aantasten. Voorts is het de bedoeling om een openbaar vervoerlijn te realiseren door het duingebied en een bestaande camping te verplaatsen en te vergroten. Allemaal ernstige aanslagen op de kwantiteit en kwaliteit van het duingebied.

De besluitvorming over de strandweg liep volstrekt vast, nadat het ministerie van LNV een vergunning voor aantasting van het natuurmonument weigerde. Een uitspraak die in 2001 door de Raad van State werd bevestigd.

Als het aan de gemeente Velsen ligt wordt het duingebied bij IJmuiden nog verder volgebouwd.

Dit voorbeeld maakt het grote belang duidelijk van juridische bescherming van natuurwaarden. Zonder de status "beschermd natuurmonument" zou waarschijnlijk weinig meer over zijn geweest van de "Duinen van Velsen". Voor de Stichting Duinbehoud is de "zaak Velsen" van groot belang geweest voor de opbouw van jurisprudentie op grond van de Natuurbeschermingswet. Probleem is hier het enorme ambitieniveau van het gemeentebestuur op een zeer klein oppervlak. Een zeehaven met infrastructuur en industrie zit letterlijk naast een groot toeristisch project in ontwikkeling. Dit alles grenst direct aan het natuurmonument waar ook de nodige herstelmaatregelen moeten worden uitgevoerd.

10. De Noordzee als planologisch vacuüm

Een bijzondere status heeft de Noordzee. Planologisch is slechts de eerste kilometer vanuit de duinvoet in het bestemmingsplan opgenomen. Daarbuiten is geen ruimtelijk beleid van kracht dat ook juridisch bindend is. Het gevolg is, dat maatschappelijke discussies over het ruimtegebruik van de Noordzee slechts gebrekkig kunnen worden gevoerd.

Perspectief

Op het gebied van de ruimtelijke ordening is het wenselijk om veel sneller te komen tot een doorvertaling van landelijk beleid naar gemeentelijk beleid. Hiervoor is het noodzakelijk om coördinatie tot stand te brengen tussen de herziening van structuurschema's, streekplannen en bestemmingsplannen buitengebied. Aan actualisering van bestemmingsplannen moet veel harder de hand gehouden worden.

Bij vergunningverlening (ook op gemeentelijk niveau) zouden de Habitat- en Vogelrichtlijn moeten worden gebruikt als toetsingskader. Om de naleving van wet- en regelgeving te verbeteren is een forse investering noodzakelijk in het controle apparaat. Daarnaast kan samenwerking en coördinatie leiden tot verbetering van de efficiëntie. Een regionaal georganiseerde "handhavingdienst" voor het landelijk gebied zou kunnen zorg dragen voor de naleving van groene, grijze en blauwe wetten.

3. Recreatie en toerisme

De kust is een van de meest populaire vakantiebestemmingen in ons land. Miljoenen mensen gaan graag naar strand en duin om een wandeling te maken of te fietsen. Het bezoek aan de duinen is fors toegenomen, waardoor de duinen behoren tot de drukst bezochte natuurgebieden van Nederland. Dit heeft gevolgen voor natuur en landschap, maar ook voor de bezoekers zelf.

Ontwikkelingen

Toerisme is onderdeel van het ministerie van Economische Zaken, recreatie daarentegen wordt aan LNV toebedeeld. Ruimtelijk is het recreatief beleid vastgelegd in het Structuurschema Groene Ruimte (SGR, 1995). In Kiezen voor Recreatie (1993) heeft het ministerie van LNV een Recreatieve Hoofdstructuur ontwikkeld. Ook op provinciaal en gemeentelijk niveau is beleid geformuleerd.

Er is sprake van een toename van het bezoek aan de kust. Het aantal bezoekers en overnachtingen is toegenomen en het toeristisch seizoen is verlengd. Dit heeft geleid tot realisatie van meer accommodatie op alle niveaus (campings, hotels, bungalows). Het ruimtebeslag is navenant toegenomen. Ook in de natuurgebieden is een sterke toename van bezoekers. De grote behoefte aan rust, ruimte en natuur speelt hierin een belangrijke rol. Deze toename van bezoek heeft tot gevolg dat de spaarzame recreatieruimte met steeds meer mensen gedeeld moet worden. Het recreatiegedrag wordt steeds gevarieerder en niet alle activiteiten verdragen elkaar of worden door de natuur slecht verdragen.

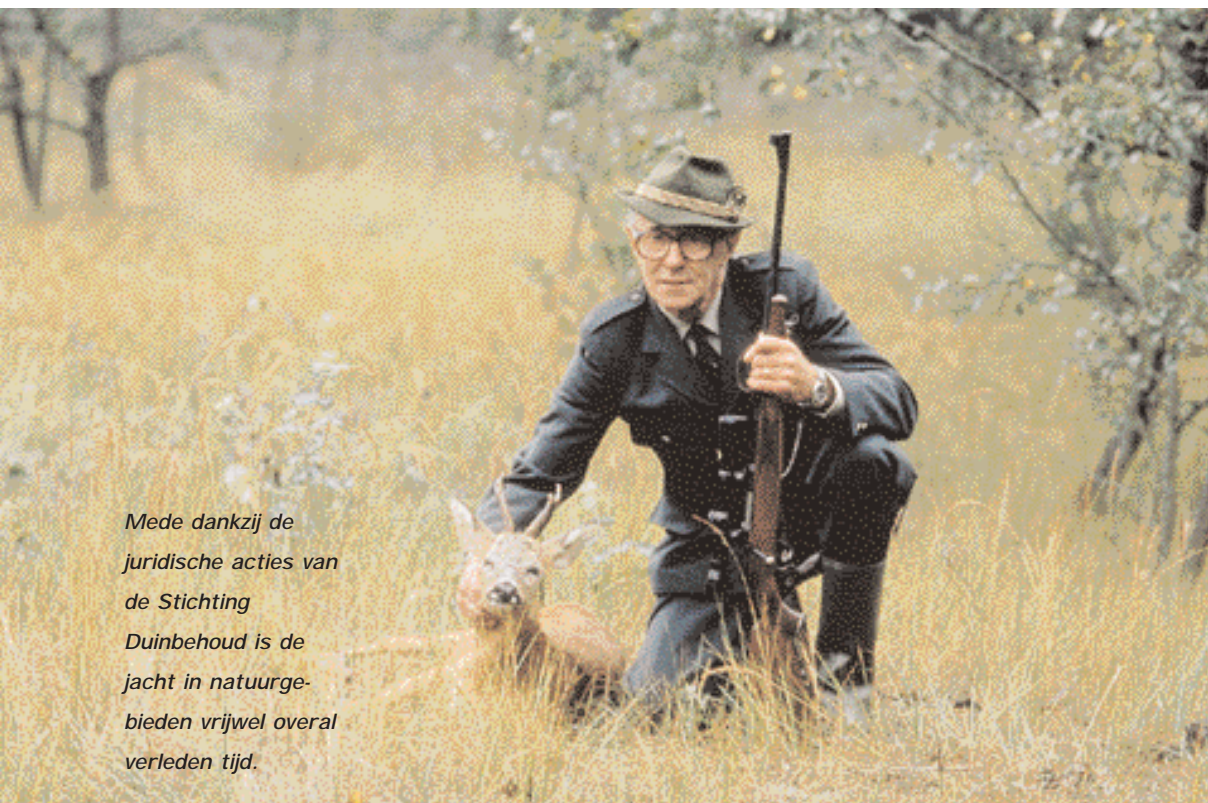

Jacht in de Manteling van Walcheren

De Zeeuwse duinen kennen al lange tijd de status van wettelijk beschermd natuurmonument. Dat betekent dat alle handelingen die schadelijk kunnen zijn voor de natuurwaarden vergunningplichtig zijn. Ook voor het uitoefenen van de jacht is dus zo'n vergunning nodig, naast de jachtvergunning zelf.

In de vergunningaanvraag moesten de jagers aantonen dat hun activiteiten niet schadelijk zijn voor de "wezenlijke kenmerken" van het natuurgebied, in dit geval de "Manteling van Walcheren". Die kenmerken hebben vanzelfsprekend betrekking op de planten, dieren en het landschap van het natuurgebied. Alleen al op grond daarvan ligt het niet voor de hand om juist daar diersoorten af te willen schieten. Juist in zo'n natuurmonument moeten populaties zich immers "ongestoord kunnen ontwikkelen", aldus de tekst die deze terreinen de beschermde status verleent. Ook moest gebleken zijn dat het middel, dit is de jacht, effectief is en dat alternatieve methoden niet werken. Ook "nut en noodzaak" moesten worden onderbouwd: staan probleem en oplossing wel met elkaar in verhouding?

Desondanks werd met het bekende argument "bestrijding van schade aan landbouwgewassen" de verlangde ontheffing altijd verkregen. Totdat Duinbehoud in 1994 beroep aantekende. Aangevoerd werd dat niet was aangetoond dat jacht in het natuurmonument het enige effectieve middel was om landbouwschade op gronden daaromheen te voorkomen. Alternatieven als afrasteren waren bijvoorbeeld niet beproefd. Bovendien was de schade beperkt van omvang en zou ook met vergoedingen gewerkt kunnen worden. Duinbehoud voegde daar verder aan toe dat jacht ook nog eens strijdig zou zijn met de in het beheersplan geformuleerde doelstelling: tegengaan van het voortschrijdende proces van vergrassing en verstruiking. Afschot van grazers als ree, damhert, konijn en haas draagt daar niet bepaald aan bij. Na jaren van procederen sprak de Raad van State zich in het jaar 2000 uit. Als niet aan de voorwaarden in de Natuurbeschermingswet is voldaan, mag in de Manteling en dus ook in andere beschermde natuurgebieden, niet langer worden gejaagd! Kort daarop werd ook de jachtvergunning voor natuurmonument "de Kop van Schouwen" ingetrokken.

*Mede dankzij de
juridische acties van
de Stichting
Duinbehoud is de
jacht in natuurge-
bieden vrijwel overal
verleden tijd.*

Knelpunten

11. Toeristische plannen vragen ruimte van natuur

Veel planvorming op gemeentelijk en regionaal niveau is zeer ambitieus. Dit betekent een vergroting van de druk op natuurgebieden en strandslagen. Ook leidt dit tot een vraag naar meer infrastructuur in de natuurgebieden in de vorm van extra wandelpaden, fietspaden en fietsenstallingen. Dit leidt weer tot areaalverlies en versnippering van het natuurgebied.

Ook op het strand is een ontwikkeling te zien naar meer ruimte voor strandpaviljoens en strandhuisjes. De bouwwerken worden groter, het badseizoen wordt verlengd en zelfs in de wintermaanden is op het strand steeds meer bebouwing aanwezig. Dit leidt tot minder ruimte voor de natuur en minder ruimte voor natuurlijke processen, zoals jonge duinvorming.

De sanering van ongewenste recreatie in het duingebied verloopt zeer traag. Het verplaatsen van golfbanen, zweefvliegvelden, crossbanen en kampeerterreinen komt slechts moeizaam van de grond.

12. Minder beleving van rust en natuur door toename recreatie

Er is sprake van een toenemende populariteit van natuurbeleving. Op zich is dat een positieve ontwikkeling, maar het brengt ook nadelen met zich mee. De duingebieden zijn aantoonbaar drukker geworden. Voor de specifiek naar rust, ruimte en natuur zoekende recreant blijkt het steeds moeilijker om redelijk ongestoord te kunnen genieten van deze waarden.

Ook de variatie in recreatiepatronen is groter geworden en lopen recreanten elkaar in de weg. Naast wandelaars en fietsers doen ook mountainbikers, skeelers en trimmers een beroep op de schaarse natuurgebieden. In de weekenden lopen grote groepen trimmers en wandelaars door elkaar heen. Op de fietspaden delen racefietsers het pad met de gewone fietsers. Helaas zijn in het achterland nog onvoldoende recreatiegebieden voorhanden om een prettig en geschikt alternatief te vormen voor de recreant in het duingebied.

13. Meer verstoring van de natuur door toename recreatie

Wanneer het drukker wordt, is er meer betreding van (kwetsbare) vegetatie en worden er meer dieren verstoord. Dit kan gedeeltelijk worden opgevangen met een goede inrichting van het terrein (o.a. zonerings). Het veranderen van bestaande inrichting kan soms echter op een forse maatschappelijke weerstand stuiten. Beheerders schrikken terug en voeren dan de noodzakelijke veranderingen niet door of wachten te lang. Vrijwel overal is het toezicht in natuurgebieden fors teruggebracht en signaleren de consultants van Stichting Duinbehoud steeds meer overtredingen van de regels. Op de Waddeneilanden is er soms helemaal geen duidelijke inrichting, waardoor mensen over een heel gebied uitzwermen en er dus geen rustige delen meer zijn voor bijvoorbeeld broedvogels.

14. De mobiliteit naar de kust loopt vast

Op topdagen in de zomer, maar ook op zonnige dagen in de andere seizoenen, blijkt

Landgoederen in de duinzoom bedreigd

De terreinen van het voormalig Provinciaal Ziekenhuis te Santpoort en het nabijgelegen voormalig natuurbad Velserend te Velsen moesten een nieuwe bestemming krijgen. De keus van de betrokken gemeentebesturen viel op het volbouwen van deze oude landgoederen. Maar liefst 450 woningen op Meer en Berg en 11 luxe villa's op Velserend. Een besluit dat gebaseerd werd op het Streekplan Kennemerland van de provincie Noord-Holland. Een fraai voorbeeld van een bestuurlijke tegenstelling. Rijk en provincie willen conform het natuurbeleid de kwetsbare duinzoom en de landgoederen behouden en leggen dit beleid vast in nota's. Maar vervolgens werken provincie en gemeente op basis van het woningbouwbeleid mee aan de bouw van een nieuwe stadswijk in datzelfde waardevolle gebied.

Tegen de bouwmogelijkheden, in het bijzonder tegen de zogenaamde "contouren stedelijk gebied" uit het Streekplan, is ondermeer door de Stichting Duinbehoud bezwaar gemaakt bij de provincie. Najaar 2001 besloot Provinciale Staten deze bezwaren te honoreren en het streekplan aan te passen. De contouren werden verlegd, waardoor het grootste deel van Meer en Berg en geheel Velserend daarbuiten kwamen te liggen. De bouwplannen konden vervolgens naar de prullenbak.

Deze casus is een voorbeeld van een (voorlopig) succesvolle actie van natuurbeschermers om een gebied met grote landschappelijke, ecologische, aardkundige, archeologische en cultuurhistorische waarden te behoeden voor woningbouw. Uiteraard is de finale besluitvorming nog niet rond: dat kan nog jaren duren.

Dit voorbeeld toont tevens aan, dat harde instrumenten voor natuurbescherming op landgoederen ontbreken. Beleidsnota's zijn vaak boterzacht en met de ruimtelijke ordening kun je alle kanten op. Het voorbeeld laat zien dat ondanks de aanzienlijke hoeveelheid overheidsbeleid voor bescherming van natuur en landschap, diezelfde overheid vaak een afweging maakt die lijnrecht daar tegen in gaat. Het versterkt de roep om ook de landgoederen onder de beschermende werking van de Natuurbeschermingswet te brengen.

Veel landgoederen langs het duingebied zijn nog onvoldoende beschermd. Zij dreigen, stukje bij beetje, te worden volgebouwd met verlies van natuurwaarden.

dat de wegen naar de kust de hoeveelheid auto's niet aankunnen. Het gevolg is permanente files, geluidsoverlast en stank. De luchtverontreiniging gaat bovendien diep het duingebied in.

Perspectief

Het recreatief-toeristisch aanbod van natuur aan de kust is gebaat bij meer diversiteit. Daartoe zou het revitaliseren van de Recreatieve Hoofdstructuur, maar dan afgestemd op met name natuurbehoud en natuurbeleving, een kapstok kunnen worden voor beheerders en overheden.

De realisatie van nieuwe recreatiegebieden met een sterk natuurgericht karakter in het achterland van de kust zou hoge prioriteit moeten krijgen. Met name in de Randstad is er nog een schrijnend tekort aan dergelijke gebieden.

Voor het behoud van stille/rustige stranden dient een zonering voor stranden te worden vastgelegd in streek/bestemmingsplannen.

4. Drinkwaterwinning

In de duinen zit schoon en helder water in de bodem. Daarom is vanaf het midden van de negentiende eeuw drinkwater uit de duinen gehaald. Kanalen werden gegraven en pompen geslagen. Als gevolg hiervan is het duingebied enorm verdroogd en vergraven; de oorspronkelijke planten en dieren zijn zeldzaam geworden en het landschap is aangetast. Vanaf de jaren-50 heeft oppervlakte-infiltratie geleid tot veel vergraving van het duingebied en de inbreng van voedselrijk, gebiedsvreemd rivierwater. Dit heeft de kwaliteit van natuur en landschap in het duingebied ernstig aangetast.

Ontwikkelingen

Na anderhalve eeuw roofofbouw op de natuurlijke hydrologie van de duinen is in de jaren-80 van de twintigste eeuw door rijk en provincie een nieuwe weg ingeslagen. De negatieve gevolgen van de drinkwaterwinning moesten worden teruggebracht en nieuwe waterzuiveringstechnieken (diepinfiltratie, membraanfiltratie) moesten worden ontwikkeld.

Drinkwaterbedrijven moesten hun activiteiten beter afstemmen op de belangen van natuur en landschap.

De waterleidingbedrijven hebben vanaf de jaren-80 van de vorige eeuw ook intern een koers ingezet die meer recht doet aan de belangen van de natuur. Er werd geïnvesteerd in natuurherstel en nieuwe technieken voor drinkwaterbereiding.

Op diverse locaties is de grondwaterwinning gestaakt zoals op Texel, Den Helder, Kennemerduinen en Walcheren. Op andere plaatsen is de grondwaterwinning aangepast en fors verminderd zoals op Schiermonnikoog, het Noord-Hollands Duinreservaat en de Luchterduinen.

Daar waar gebruik wordt gemaakt van oppervlakte-infiltratie is de kwaliteit van het ingebrachte rivierwater sterk verbeterd en zijn veel infiltratiekanalen landschappelijk en ecologisch beter ingepast. Overal in de door waterleidingbedrijven beheerde duingebieden wordt grootschalig aan natuurherstelprojecten gewerkt. Veel van deze projecten beogen het herstel van vochtige, voedselarme duinvalleien.

Verdroging/vernatting

Eén van de grote problemen voor de natuur in de duinen is de verdroging als gevolg van de grondwaterwinning voor de drinkwatervoorziening en de polderpeilverlaging voor de landbouw. Al vanaf 1850 zijn hierdoor de waterstanden in het duingebied fors verlaagd.

In het afgelopen decennium is echter grote vooruitgang geboekt met herstel van natte duinvalleien (regeneratie). In diverse duingebieden is de grondwaterwinning verminderd. Vooral in het Noord-Hollands Duinreservaat is de grondwateronttrekking fors ingekrompen.

In de Amsterdamse Waterleidingduinen zijn positieve ontwikkelingen gaande. Een lang waterwinkanaal, het Van Limburg Stirumkanaal, is reeds voor het grootste deel gedempt en er zijn plannen om ook andere kanalen te dempen. Dit leidt tot grote natuurwinst met onder meer natte en vochtige valleien.

Deze wijze van waterwinning is (bijna) verleden tijd.

Vernatting vergt aanpassing van de inrichting van natuurgebieden.

In de Kennemerduinen zouden de pompen zelfs geheel worden uitgezet vanaf 2002. Samen met de overvloedige regenval vanaf 1994 heeft dit geleid tot een enorme vernatting van het Nationaal Park Zuid-Kennemerland.

In een veranderend klimaat, zoals dat door wetenschappelijke instituten is voorspeld, zullen natte jaren zich vaker voordoen. Daarmee zullen dus ook in de toekomst de hoge grondwaterstanden vaker voorkomen, niet alleen gedurende de winter, maar ook in de zomer.

Uit metingen in de periode 1990-2001 is gebleken (zie DUIN 2001-3), dat vernatting als gevolg van extra regenval vele malen groter kan zijn dan vernatting als gevolg van het stoppen van de grondwaterwinning. In de Kennemerduinen zijn de grondwaterstanden met 20 centimeter gestegen als gevolg van het stoppen van de grondwaterwinning, terwijl de stijging als gevolg van extra regenval in sommige jaren kon oplopen tot 60 centimeter. Het verwijtende vingertje van sommige burgers richting waterleidingbedrijven bij het vochtig worden van de kelders is dan ook niet altijd terecht.

Diepinfiltratie, een alternatief voor oppervlakte-infiltratie, is beperkt toegepast in Noord- en Zuid-Holland. De techniek van directe zuivering door middel van membraantechnologie is succesvol aangewend met de ingebruikneming van een waterfabriek buiten de duinen in Heemskerk.

Knelpunten

15. Grondwateronttrekking zorgt nog steeds voor verdroging

In enkele duingebieden (o.a. de Amsterdamse Waterleidingduinen) wordt nog steeds grondwater gewonnen met verdroging van het duingebied als gevolg.

Een toenemend probleem is de verdroging als gevolg van verlaging van het waterpeil langs de randen van het duingebied. De landbouw vraagt om een steeds grotere drooglegging (polderpeilverlaging). De landbouw onttrekt ook steeds meer grondwater voor besproeiing van de gewassen.

Klachten over natte kelders in stedelijke gebieden of ondergelopen landerijen vragen om maatregelen langs de duinrand. Dit kan weer ten koste gaan van de natuurwinst die wordt bereikt met vernatting.

16. Oppervlakte-infiltratie tast de kwaliteit van het duingebied aan

Ondanks de aanwezigheid van goede alternatieven (diepinfiltratie en membraan technologie) houden waterleidingbedrijven vast aan de techniek van oppervlakte-infiltratie. Dit wordt ingegeven door bedrijfseconomische en waterwintechnische motieven.

Oppervlakte-infiltratie is goedkoop en bedrijfszeker. Alternatieve technieken zijn duurder en meer storingsgevoelig. De schadelijke effecten van oppervlakte-infiltratie voor de natuur en landschap zijn echter, ook na ecologische optimalisatie, nog groot.

17. Waterwinactiviteiten belemmeren de natuurbeleving en dynamiek

Het gebruik van de duinen voor waterwindoeleinden brengt een heel scala van activiteiten met zich mee die niet direct thuis horen in een natuurgebied: gemotoriseerd verkeer voor het onderhoud van pompen en leidingen, de aanleg van paden en pompgebouwen, graafwerkzaamheden voor het vervangen van leidingen en beperking van de toegankelijkheid voor recreanten. Dit tast de natuurbeleving van de duinen aan.

Ook belemmeren infrastructurele werken het ongestoord verloop van verstuivingen en andere natuurlijke processen in het duingebied.

Perspectief

Voor de middellange termijn (2020) kan worden toegewerkt naar een concentratie en optimalisatie van de oppervlakte-infiltratie. Een groter areaal duingebied kan worden vrijgemaakt voor natuurontwikkeling en natuurbeleving. Forse investeringen zijn noodzakelijk in alternatieve technieken als diepinfiltratie en membraanfiltratie.

Om verdere vermindering van de grondwaterwinsten mogelijk te maken is het noodzakelijk om de randen van het duingebied in te richten als hydrologische bufferzones. Deze bufferzones kunnen worden gecombineerd met de gewenste natuurontwikkeling langs de randen van het duingebied.

Voor kleine en afgelegen verzorgingsgebieden (Waddeneilanden, Goeree, Schouwen) kan

Militairen en de Vogelrichtlijn: De Mok op Texel

Sinds jaar en dag oefent de Marine op de zuidpunt van Texel (Hors en Mokbaai). Hier staat ook een Marinierskazerne. Behalve militair oefenterrein is het ook natuurgebied. De rijkdom aan vogels is er groot. Aardkundig is het bijzonder: jonge duinvorming is in alle stadia te zien. Vanwege de grote ornithologische waarde is het gebied op 24 maart 2000 onder de werking van de Europese Vogelrichtlijn gebracht. Het is onderdeel van een zogenaamde "Speciale Beschermingszone" (SBZ).

In het vernieuwde bestemmingsplan buitengebied continueerde de gemeente Texel echter het militaire gebruik. De Waddenvereniging, Werkgroep Landschapszorg Texel en de Stichting Duinbehoud tekenden beroep aan tegen dit besluit. De Raad van State oordeelde daarop dat Gedeputeerde Staten van Noord-Holland verzuimd hadden om een goede afweging te maken tussen de bestaande belangen van Defensie en de belangen van de natuur. Onzorgvuldige

Militaire activiteiten in natuurgebieden zijn volgens de Europese Vogelrichtlijn niet meer zo vanzelfsprekend.

besluitvorming van GS, die moest worden overgedaan. Hier blijkt de Europese regelgeving harder dan de nationale. Er mag geen rekening worden gehouden met bestaande, gegroeide verhoudingen. Er dient naar de letter van de Europese Richtlijn gehandeld te worden. Al oefenen er dus sinds jaar en dag militairen op de zuidpunt van Texel, voortzetting van deze activiteiten is niet vanzelfsprekend. Alleen bij gebleken "groot maatschappelijk belang" staat de Richtlijn ingrepen toe die ten koste gaan van de belangen van vogels. Op grond van de uitspraak heeft GS alsnog haar goedkeuring aan het bestemmingsplan moeten onthouden en de gemeente opgedragen een nieuw voorstel te doen. Eén waarin rekening wordt gehouden met de Vogelrichtlijn!

worden toegewerkt naar waterkringloopsystemen. Hierbij wordt het regenwater en het effluent van de rioolwaterzuiveringsinstallatie gebruikt als bron voor de drinkwaterproductie. Deze gebieden kunnen hiermee zelfvoorzienend worden.

Op lange termijn (2100) moet het mogelijk zijn om een hoogwaardige kwaliteit drinkwater te produceren zonder daarvoor de lasten af te wentelen op natuurgebieden. Duinwater kan wel te allen tijde beschikbaar te blijven als calamiteitenvoorziening.

5. Militaire activiteiten

Van oudsher worden natuurgebieden (of woeste gronden) gebruikt als militair oefenterrein. Verschillende krijgsmachtonderdelen hebben activiteiten in het duingebied of langs de grenzen van natuurgebieden.

Ontwikkelingen

Op een aantal plaatsen is Defensie zichtbaar en vooral hoorbaar aanwezig in het duingebied. Eén van de grootste Nederlandse oefenterreinen voor Cavalerie en luchtmacht ligt op Vlieland, de Vliehors. Hier ligt ook een kazerne van de Cavalerie in de duinen. Op de zuidpunt van Texel is een amfibisch oefenterrein en een marinierskazerne. In Noord-Holland zijn op een aantal plaatsen in de duinen schietterreinen van de Koninklijke Marine. Dat is bij Julianadorp (Den Helder), Petten (ECN) en Groote Keeten. Verder zuidwaarts beperkt de aanwezigheid van Defensie zich tot het in gebruik hebben van bunkercomplexen (Berkheide), zendinstallaties (o.a. Langevelderslag bij Noordwijk, Goeree en Schouwen) en een aantal kazernes of oefenterreinen (o.a. Waalsdorpervlakte bij Wassenaar). Hier en daar zijn oefenterreinen buiten gebruik gesteld.

Knelpunten

18. Overdracht terreinen verloopt traag

In het afgelopen decennium zijn er op enkele plaatsen oefenterreinen gesaneerd (o.a. Noordvaarder/Terschelling, 't Vlakje/Overveen). Helaas duurt het vaak lang voordat deze terreinen zijn opgeruimd en overgedragen aan natuurbeherende instanties (o.a. Berkheide en Kapittelduinen).

19. Overlast voor recreatie

De overgebleven oefenterreinen veroorzaken vooral forse overlast voor de recreanten. Op Vlieland en de noordpunt van Texel is veel overlast van NAVO-oefeningen met gevechtsvliegtuigen. Ook het gebruik van echte bommen leidt tot klachten. Naast vliegtuigen wordt Vlieland geteisterd door Leopard tanks, die oefenen op afgedankt defensiemateriaal. Bij een voltreffer schudt het gehele eiland en de schroothopen liggen midden in het natuurgebied. Langs de gehele kust geldt een laagvliegzone. Vooral in de buitenste zone is dagelijks veel vliegverkeer van helikopters en Orions. Met name de oefenvluchten bij Valkenburg geven veel plaatselijke overlast in het duingebied. Ook de schietterreinen in Noord-Holland geven overlast bij bezoekers, ofschoon de oefeningen niet plaatsvinden in het toeristenseizoen.

S strandpaviljoens het gehele jaar?

Strandpaviljoens worden in het voorjaar opgebouwd en gaan in het najaar weer in de mottenballen. Althans, zo zou het moeten zijn. Steeds meer paviljoens blijven echter het gehele jaar staan, bijvoorbeeld aan de Zeeuwse stranden en op de Waddeneilanden. Dat is niet zonder gevolgen voor natuur en landschap. Zo neemt de belevingswaarde van het strand door jaar-rond exploitatie af. Het strand is een van de laatste plekken in Nederland waar in het najaar, winter en vroege voorjaar genoten kan worden van de natuur, zonder de storende aanwezigheid van bebouwing. Veel mensen komen juist op die reden naar het strand. Zij willen er genieten van de rust en de ruimte, zonder storende bebouwing.

Ook de natuur ondervindt hinder. Vaak worden de openingstijden van dergelijke paviljoens ver-ruimd, er komt verlichting langs de toegangswegen en er worden vergunningen afgegeven voor muziek. Dat betekent extra onrust op en rond de strandslagen die door natuurgebieden lopen. Voor trekvogels, broedvogels en andere dieren kan dit tot extra verstoring leiden. Door betreding treedt extra schade op aan vegetatie in en rond strandslagen. De beschikbaarheid van het strand, als foerageergebied voor tal van vogels, neemt verder af.

De Stichting Duinbehoud heeft daarom de afgelopen jaren herhaaldelijk bezwaar gemaakt tegen deze ontwikkeling. De Werkgroep Midden-Zeeland van Duinbehoud heeft hier in 1994 zelfs een nota aan gewijd: "Zee, zand en zopie". Hoewel het vooral tijdelijke strandpaviljoens betrof, kwam men tot de conclusie dat er alleen al op Walcheren gemiddeld elke 700 meter een paviljoen stond.

De gemeente Zandvoort heeft inmiddels een proef gestart, waarbij drie strandpaviljoens jaar-rond mogen blijven staan. Omdat zij zich ter hoogte van de bestaande bebouwing bevinden heeft Duinbehoud hier geen grote bezwaren tegen. Ook de gemeente Den Helder heeft haar eigen (maar illegale) experiment in Julianadorp, gestart. Hiertegen is breed verzet ontstaan bij zowel de provinciale als de rijksoverheid. Het betreft een paviljoen dat gelokaliseerd is op een relatief stil strand, gelegen naast een beschermd natuurmonument. De Inspectie Ruimtelijke Ordening is ingeschakeld om aan deze illegale situatie een einde te maken.

Hier en daar een strandtent voor een kop koffie en appeltaart met slagroom wordt gesteund door iedere strandbezoeker. Maar het hele strand volzetten met bouwwerken gaat toch echt een stap te ver.

20. Overlast voor natuur

Militaire activiteiten zorgen soms voor forse schade aan vegetatie en bodemstructuur (bouwwerken, infrastructuur, motorvoertuigen). Ook beperken militaire oefenterreinen de mogelijkheden voor natuurlijke processen in het duin en op strandvlakten.

Perspectief

Oefenterreinen dienen uit de kerngebieden van de EHS en directe omgeving te worden geplaatst. De laagvliegzone langs de kust dient verplaatst te worden naar een grens die 20 kilometer uit de kust ligt, om hinder voor recreanten en natuur te voorkomen.

6. Agrarische activiteiten

Agrarische activiteiten in het duingebied worden nog slechts op weinig plaatsen aangetroffen. De tijd van grootschalige aardappelteelt en roggeakkers ligt ver achter ons. Wel zijn veel duingebieden verdwenen als gevolg van agrarische activiteiten en worden agrarische gebieden langs de randen van het duingebied steeds intensiever gebruikt.

Ontwikkelingen

In het algemeen is er sprake van een intensief ruimtegebruik in de duinzoom door de agrarische sector op voormalige duingronden. Dit betreft de bollenteelt in het gebied tussen Leiden en Egmond en het achterland van de duinen in Noord-Holland-Noord. In het Westland is direct achter de duinen een omvangrijke bebouwing met kassen. Minder landschapsintensieve bedrijfsvoering, zoals veeteelt, is op diverse plaatsen te vinden. Vooral de duinzoom in Noord-Holland-Noord en op de Waddeneilanden is de veehouderij nog een factor van betekenis.

Knelpunten

21. Verdroging

Door de forse drainage ten behoeve van landbouwkundig gebruik is vrijwel overal in de duinzoom sprake van sterke onttrekking van grondwater. Deze onttrekkingen zijn in sommige gebieden al groter in miljoenen kubus dan wat voor de productie van drinkwater wordt onttrokken uit de duinen. Dit effect wordt door kunstmatige beregening voor de landbouw nog eens versterkt. Hierdoor treedt verdroging op van de duinen en wordt natuurherstel in het duingebied bemoeilijkt.

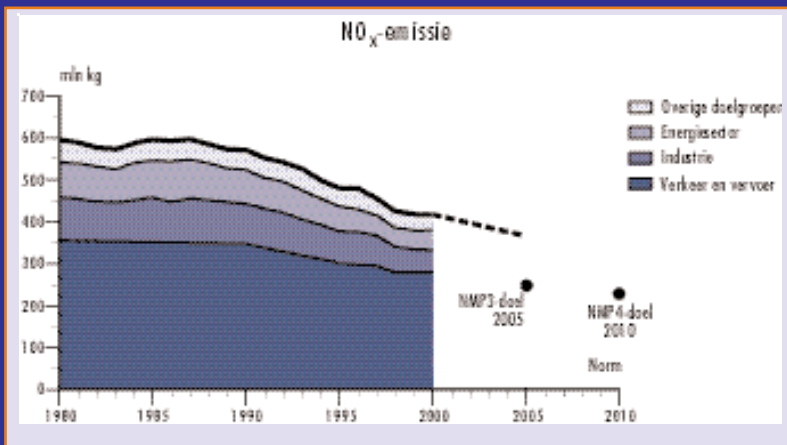
22. Vermesting

Het gebruik van meststoffen is vooral merkbaar in de milieucondities van de duinzoom, de duinrellen en de omliggende landgoederen. Meststoffen zorgen voor een verhoogde aanvoer van nitraten en fosfaten met grote invloed op flora en fauna. Met name de duinrellen verliezen snel hun specifieke (duin)karakter door grote uitspoeling van meststoffen vanuit de landbouwgronden.

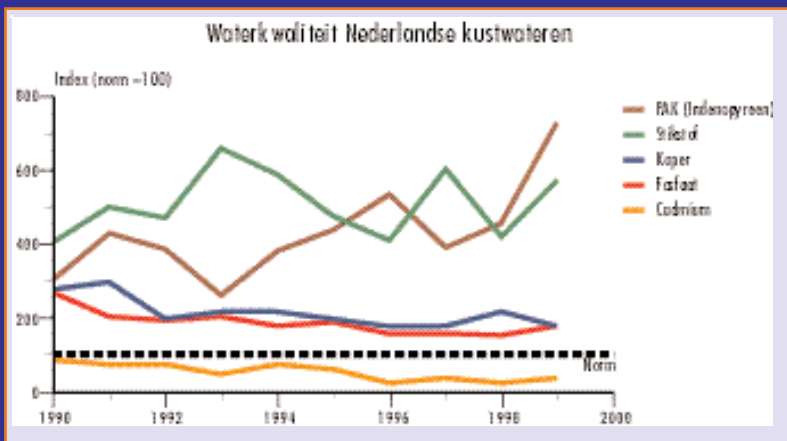
Milieu kwaliteit

Het duingebied wordt nog van alle kanten bedreigd door diverse vormen van milieuverontreiniging: stikstofverbindingen en zure regen vanuit de lucht, aanvoer van eutrofiërende stoffen met het infiltratiewater voor de drinkwatervoorziening en vervuiling van het strand vanuit de Noordzee.

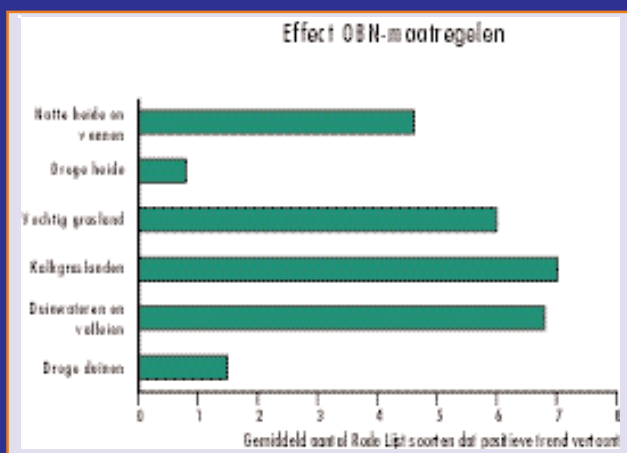
De luchtverontreiniging is minder erg dan tien jaar geleden. De gestelde doelen worden echter nog lang niet gehaald. Het duingebied wordt nog dagelijks "bemest" door grote hoeveelheden stikstof uit de lucht

(bron: RIVM, Milieubalans 2001).

De waterkwaliteit van de Noordzee voldoet nog lang niet aan de normen. Vooral de concentraties van stikstof en PAK's liggen nog schrikbarend hoog

(bron: RIVM, Milieubalans 2001).

Natuurbeheermaatregelen zoals plaggen, maaien en begrazen om de negatieve gevolgen van luchtverontreiniging te compenseren hebben zeker effect gehad: een aantal bedreigde plantensoorten vertoont weer een positieve trend

(bron: RIVM, Natuurbalans 2001).

23. Isolatie

Agrarische activiteiten leiden ook tot ecologische isolatie van landgoederen en natuurgebieden. Door intensief grondgebruik verdwijnen verbindingswegen voor planten en dieren. Met name het verdwijnen van allerlei "overhoekjes" (onbemeste slootkanten en akkerranden, niet gebruikte kopse einden van landbouwpercelen, hakhout bosjes, rommelhoekjes met mestvaalten, perceelscheidingen met heggen en hagen) leidt tot grote ecologische schade.

Perspectief

Ten aanzien van agrarisch gebruik in de duinzoom is het zeer wenselijk om te komen tot de realisatie van bufferzones waarin de hydrologie en de ecologie richtinggevend zouden moeten zijn. Hierbij zijn zowel de natuur als de agrarische sector gebaat.

Tussen duinen en landgoederen moeten ecologische verbindingen tot stand worden gebracht. Voor een deel kan dit gebeuren door grondaankopen, maar voor een deel ook door ecologisch beheer van slootoever, wegbermen en struwelen.

Met agrarisch natuurbeheer kunnen de tegenstellingen tussen natuur en landbouw voor een belangrijk deel worden weggenomen. Dit geldt in het bijzonder voor de melkveehouderij. Economisch verantwoord grondgebruik kan hier samengaan met natuurproductie.

7. Milieu

Het natuurlijk milieu van de duinen wordt beïnvloed door vervuilende stoffen die via de lucht (atmosferische depositie) of via rivierwater (oppervlakte-infiltratie) worden ingebracht. Dit uit zich onder meer in eutrofiëring van de voedselarme duinmeertjes, vergrassing van de duinen door stikstofdepositie (NO_x) en het ontkalken van de kalkrijke duinen door zure regen. Verzuring versterkt ook de verzuiging, doordat het opgeloste kalk minder fosfaat bindt. Vrijgekomen fosfaat stimuleert verzuiging.

Ander milieuaspecten die van belang zijn in de kustzone zijn geluidhinder, visuele hinder en lichthinder.

Ontwikkelingen

Sinds de jaren tachtig is het milieu prominent op de politieke agenda gezet. Dit heeft geleid tot het Nationaal Milieubeleidsplan (NMP). Voor het duingebied zijn vooral de drie V's van belang: verzuring, vermisting, verdroging.

De doelstellingen van het NMP worden helaas bij voortduring niet gehaald. Ook het terugdringen van de emissie van NO_x is onvoldoende. Hoewel aan de industrie steeds strengere milieunormen worden gesteld, lijkt de winst van deze ontwikkeling teniet gedaan te worden door de groeiende economie.

Door rijk en provincie zijn enkele (financiële) stimuleringsregelingen in het leven geroepen. Met deze regelingen zijn afgelopen jaren tal van projecten uitgevoerd om de effecten van milieuverontreiniging in het duingebied te verminderen. Bodemsanering is overal gestaag ter hand genomen, ook in en om de duinen. Slechts op enkele plaatsen is nog sprake van een (ernstige) vervuiling.

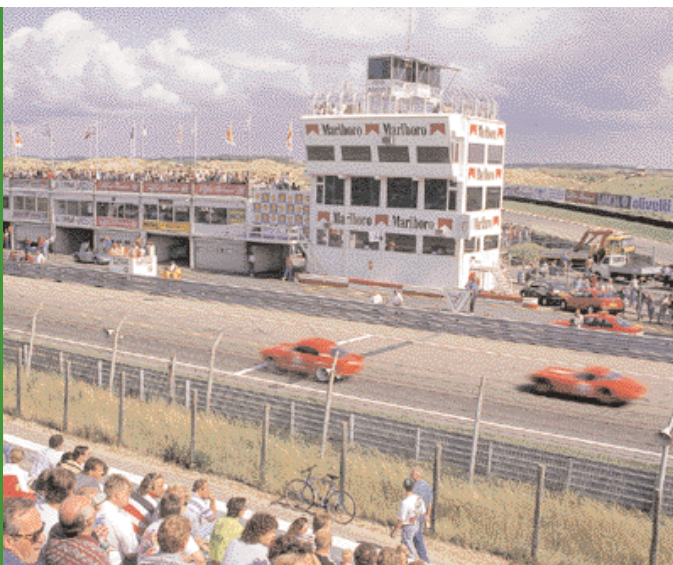

Herrie aan de kust: vliegtuigen, granaten en raceauto's

De instelling van stiltegebieden conform de Wet Milieubeheer en de Wet Geluidhinder is nooit van harte tot stand gekomen. En zelfs daar waar stiltegebieden officieel van kracht zijn, is weinig te merken van beperkingen die aan geluid zouden moeten worden opgelegd. In de duingebieden van Noord- en Zuid-Holland is stilte een relatief begrip. Ook 's nachts zijn daar de geluiden te horen van auto's, motoren, industrie (Maasvlakte en Hoogovens), treinen en vooral vliegtuigen. Alleen in delen van het Deltagebied en op de Wadden is een redelijke beleving van de stilte mogelijk. Al willen ook hier van tijd tot tijd militaire vliegtuigen laag overscheren. De Stichting Duinbehoud behartigt naast van de belangen van de natuur ook de belangen van de recreant die wil genieten van die natuur. En deze recreanten hebben in elk geval geen behoefte aan geluidsoverlast.

In het kader van de MER Schiphol is aandacht gevraagd voor de geluidsoverlast door vliegverkeer. Momenteel dalen en stijgen veel vliegtuigen over de duinstreek tussen Heemskerk en Katwijk. Van grote overlast is sprake in Zuid-Kennemerland.

De op vliegveld Valkenburg gestationeerde Orions zorgen voor veel geluidsoverlast boven het duingebied Berkheide bij Katwijk. Vooral de oefenvluchten, waarbij in cirkels wordt gevlogen, leidt tot een voortdurende storing van de beleving van rust en natuur. Het grootste probleem vormt de oefenrange op Vlieland, waar zowel de luchtmacht oefent (o.a. met echte, zware bommen) als de cavalerie. Voltreffers op afgedankte pantservoertuigen doen het hele eiland schudden. Ook op de noordpunt van Texel wordt daar terecht over geklaagd. Aangetoond is dat foeragerende vogels op onder meer het Posthuiswad en in de Vijfde Polder op Vlieland door deze oefeningen verstoord worden. De Waddenvereniging en

Milieumaatregelen hebben niet kunnen voorkomen, dat herrie in en rond natuurgebieden nog steeds een groot knelpunt is.

Duinbehoud hebben tegen de milieuvergunning van Defensie op Vlieland beroep aangetekend. Helaas heeft het ministerie van VROM ons beroep ongegrond verklaard.

Een lange strijd is gevoerd tegen het circuit van Zandvoort. Hoewel er alternatieve locaties te vinden zijn, besloot de provinciale en landelijk politiek dat het circuit in Zandvoort moest blijven. Wel zijn er voorwaarden gesteld, waaronder de aanleg van geluidswallen. In de praktijk blijkt het geluid echter over deze wallen heen te slaan. Met de overheersende zuid-westelijke wind wordt vooral in het Nationaal Park Zuid-Kennemerland veel hinder ondervonden. De geluidssanering van het circuit van Zandvoort mag dan ook als mislukt beschouwd worden.

Knelpunten

24. Eutrofiëring

Er is nog steeds sprake van een overbelasting van het duingebied met voedingsstoffen. Dit uit zich in een verdichting van het plantendek met triviale grassoorten, zoals helm, die vooral in de kalkarme duinen als voornaamste vergrasser optreedt. Voorts "verstruikt" en "vermost" het duin, onder meer met duindoorn en tankmos (grijs kronkelsteeltje). Dit heeft in de afgelopen eeuw op vrijwel gebiedsdekkende schaal in de duinen plaatsgevonden. Deze ontwikkeling gaat ten koste van de kruidenrijke en soortenrijke vegetaties. In gebieden waar oppervlakte-infiltratie wordt toegepast, worden de oevers van infiltratieplassen overbelast met voedingsstoffen. Hier ontstaan ruigtevegetaties met brandnetel en harig wilgenroosje.

25. Verzuring

Een ander effect van atmosferische depositie is de versnelde ontkalking van de (kalkrijke en kalkarme) duinen. Door zure neerslag ontkalkt de oppervlakte sterk en wordt daardoor zuurder. Hierdoor verdwijnen verschillen op kleine en grote schaal in kalkrijkdom van duinzand en leidt dit tot verarming van de vegetatie.

26. Lichtvervuiling

In de Randstad is vrijwel overal sprake van lichtvervuiling door de dichte bebouwing en de vele wegen. Maar ook buiten de randstand is in toenemende mate sprake van lichtvervuiling als gevolg van nachtverlichting in kassen, wegverlichting en verlichting van paden naar strandpaviljoens. Ook sportvelden in de duinzoom dragen bij aan een onnatuurlijke situatie. Resultaten uit onderzoek wijzen uit dat licht invloed heeft op o.a. gedrag van dieren (b.v. vogels en vleermuizen).

27. Geluidhinder

Geluidhinder door vliegverkeer komt in veel duingebieden voor. In sommige gebieden door burgerluchtvaart (o.a. Kennemerduinen en Noord-Hollands Duinreservaat), in andere gebieden door Defensie in de laagvliegzone of oefenterreinen (Vlieland, Berkheide) of soms ook door recreatie luchtvaart (parachutespringen Texel of gemotoriseerde zweefvliegtuigen). Ook randwegen langs het duingebied zijn een bron van overlast voor wandelaars die rust en stilte zoeken in het duingebied.

Een andere bron van ergernis voor wandelaars en kampeerders is het circuit van Zandvoort, dat tussen april en oktober vrijwel elk weekend races organiseert. Ondanks geluidssanering door middel van geluidswallen "klapt" het geluid over de wallen naar de omgeving. De overlast is vooral een probleem voor recreatie, maar vogels en andere dieren ondervinden ook hinder.

28. Afval

Vervuiling door afval is vooral merkbaar aan het strand, aan de randen van de duinen en op de speelterreinen. Op het strand is met name het scheepsafval prominent aanwezig en schadelijk voor de fauna. Een bijzondere vorm van vervuiling is het lozen van rioolwater in de duinen. In Zandvoort is een aantal malen rioleffluent (illegaal) in het

Horizonvervuiling met ecostrroom?

Het kabinet heeft in 2001 besloten om voor de kust van Egmond en aan weerszijden van de Afsluitdijk windmolenparken te realiseren. Beide initiatieven stuiten op veel weerstand van natuurbeschermers. Uiteraard is men in deze kringen voorstander van milieuvriendelijke energieopwekking. Windenergie heeft echter een enorme impact op de omgeving en vogelbeschermers zijn bang voor vogelaanvaringen.

Naast de vogelslachtoffers betekenen windmolenparken vooral horizonvervuiling en daardoor een vermindering van de belevingswaarde van de kust. Enkele turbines bepalen snel de contouren van het landschap. Een vrij uitzicht behoort in Nederland tot de zeldzaamheden. Vrijwel overal wordt men geconfronteerd met hoogbouw, industrie en andere vormen van menselijke aanwezigheid. In Nederland is een (relatief) ongestoorde einder vrijwel alleen te zien aan de kust en in het Waddengebied. Deze laatste ongestoorde "zichtwildernis" wordt nu in toenemende mate bedreigt door windmolenparken in Noordzee en Waddenzee. De Stichting Duinbehoud is van mening dat windturbines bij voorkeur in of naast industrieterreinen geplaatst moeten worden, waardoor de horizonvervuiling wordt geconcentreerd. Op zee zou een minimale afstand tot het strand van 20 à 30 kilometer moeten worden aangehouden, zodat de ongestoorde einder behouden blijft.

Een alternatief voor windenergie is de toepassing van zonne-energie. Met name (voltaïsche) zonnecellen bieden op termijn meer perspectief dan windenergie. Windenergie levert vanwege het grote ruimtebeslag nooit meer dan enkele procenten van het totale energieverbruik in Nederland. Zonnecellen kunnen echter, wanneer toegepast in elke woning, een grotere bijdrage leveren aan de totale energievoorziening.

Grootschalige toepassing van windenergie is strijdig met de bescherming van het open landschap en het vrije uitzicht over de Noordzee.

Kraansvlak geloosd, waardoor het aldaar uitgevoerde natuurherstelproject weer gedeeltelijk teniet is gedaan.

29. Gasboringen

Gasboring in de duinen (Ameland, Schoorl) en productielocaties van gas (Egmond, Bergen) leiden vooral tot aantasting van het landschap, horizonvervuiling en bodemdaling. Bij gaswinning op zee komen er ook schadelijke stoffen in het maritiem milieu terecht, zoals boorgruis.

30. Klimaatverandering

Eens steeds bedreigender vorm van milieuvervuiling is de toenemende CO₂-uitstoot als gevolg van het gebruik van fossiele energiebronnen. Dit leidt aantoonbaar tot klimaatveranderingen en stijging van de zeespiegel. Door zeespiegelstijging wordt het duingebied bedreigd met extra kustafslag.

Perspectief

Voor het duingebied is met name de verontreiniging door atmosferische depositie nog een zeer groot knelpunt. Aanpak van o.a. de stikstofuitstoot door verkeer, landbouw, energieproductie en industriële activiteiten is dan ook van groot belang.

Een actief mobiliteitsbeleid ten gunste van openbaar vervoer dient te worden gestimuleerd. Mede om milieuredenen is een heroverweging van handhaving van het autoverkeer op strandlagen op zijn plaats (o.a. Langevelderslag, Hoornderslag).

Op het gebied van de energievoorziening biedt windenergie slechts beperkte mogelijkheden. Als gevolg van landschappelijke aantasting door windmolens is hiervoor in de kustzone slechts beperkte ruimte. Meer perspectief bieden zonnecellen. Door massaproductie is op termijn concurrentie met fossiele energiebronnen mogelijk en kan de uitstoot van CO₂ en NO_x drastisch worden verminderd.

Het landschappelijk aspect van de kustzone verdient meer aandacht in het beleid. Het vrije uitzicht over strand en Noordzee dient gewaarborgd te worden.

Deel B

Werken aan een hoogwaardige Ecologische Hoofdstructuur

In deel A van deze nota hebt u kunnen lezen hoe de Stichting Duinbehoud aankijkt tegen het huidige beheer, het gebruik en de bescherming van het Nederlands duingebied. Op hoofdlijnen is aangegeven waar de knelpunten liggen in de kustzone. Tevens is aangegeven welke weg bewandeld zou moeten worden om deze knelpunten aan te pakken om te komen tot een hoogwaardige Ecologische Hoofdstructuur (EHS) in de kustzone.

In deel B van deze nota wordt een uitwerking gepresenteerd van die hoogwaardige EHS. Wat bedoelen we daar nu eigenlijk mee en aan welke maatregelen (verwoord in speerpunten) moet worden genomen om die hoogwaardige EHS te realiseren.

Deze uitwerking zal worden gepresenteerd aan de hand van 9 thema's:

1. **Robuuste duinen** en de realisatie van grote natuurkernen
2. **Sturend water** en het herstel van de waterhuishouding
3. **Dynamiek** en de verjonging van duinen door verstuingen
4. **Milieukwaliteit** en de rol van het natuurbeheer
5. **Duurzaamheid** door juridische en planologische bescherming
6. **Medegebruik** door recreatie, waterwinning en kustveiligheid
7. **Rust, ruimte en beleving** van het kustlandschap
8. **Cultuurhistorische en aardkundige waarden** van het kustlandschap
9. **Draagvlak en publieksvoorlichting** voor een hoogwaardige EHS

1. Robuuste duinen en de realisatie van grote natuurkernen

Het Nederlands duingebied ontleent haar kwaliteiten op het gebied van biodiversiteit in belangrijke mate aan de uitgestrektheid van de duinen en de grote variatie aan milieucondities. Door het grote oppervlak van de verschillende duingebieden is er leefruimte voor een groot scala aan plantensoorten en diersoorten. Dit grote oppervlak is ook essentieel voor het functioneren van de voedselketen. Het duingebied is groot en gevarieerd genoeg om het gehele proces van (biologische) opbouw en afbraak te kunnen doorlopen en er is zelfs ruimte voor enkele toppredatoren en grote grazers. Door de vele verschillende milieucondities (nat/droog, kalkrijk/kalkarm, voedselrijk/voedselarm) zijn er mogelijkheden voor het ontstaan van vele verschillende biotopen en voor geleidelijke verandering van biotopen. Elke plantensoort of diersoort kan het voor hem/haar meest geschikte biotoop vinden, zowel in ruimte als in tijd.

Deze kenmerken, uitgestrektheid en variatie, geven het duingebied een zekere robuustheid die ertoe bijdragen dat de grote biodiversiteit van het duingebied niet van korte duur is, maar ook op lange termijn in stand kan blijven. Door de robuustheid van het duinsysteem kunnen allerlei invloeden van buitenaf en veranderingen in milieucondities worden opgevangen en leiden die niet direct tot een grote afname van de biodiversiteit.

Omgekeerd is het ook zo, dat het behoud van biodiversiteit in het duingebied samen kan

Het verdwijnen van de grauwe klauwier

De grauwe klauwier kwam vroeger in Nederland in vele landschapstypen algemeen voor. Momenteel is zij vrijwel geheel uit ons land verdwenen. In de duinen heeft de soort het nog lang volgehouden, met name op de Waddeneilanden, maar ook daar komt de grauwe klauwier sinds 1999 niet meer voor.

Voor zijn voedsel is hij met name afhankelijk van grote insecten, zoals sprinkhanen, hommels, kevers en libellen. In een gevarieerd duinlandschap zijn veel verschillende prooidieren rijkelijk aanwezig. Hierdoor is er altijd voldoende voedsel voorhanden.

Wanneer een duingebied wordt aangetast – bijvoorbeeld door verdroging, vermessing en verzuring - zullen verschillende insectensoorten niet meer of in veel lagere aantallen voorkomen. Daardoor neemt het voedselaanbod voor de grauwe klauwier af.

Dit bleek het geval te zijn voor het laatste klauwierenpaar in de Nederlandse duinen op Ameland. Dit paartje had weinig keus in het voedselaanbod. Ze moesten letterlijk pakken wat ze pakken konden. Uit nestobservaties bleek dat er (te) kleine prooien aan de jongen werden gevoerd, wat een laag broedsucces tot gevolg had. Uit braakbalanalyses bleek bovendien dat ook de oudervogels kleinere prooien aten dan aan het eind van de jaren tachtig, toen er nog meer dan tien paar grauwe klauwieren op Ameland broedden. Een insectengroep die sindsdien volledig uit het dieet bleek te zijn verdwenen, zijn de bladspruitkevers. Hiertoe behoren onder andere het rozenkevertje en de duin- of julikever. De larven van deze kevers leven vaak meerdere jaren in de bodem, waar ze eten van plantenwortels. Ze zijn daardoor zeer gevoelig voor de gevolgen van vermessing, verdroging en verzuring en de daarmee samenhangende verruiging van de vegetatie.

In de duinen van Denemarken, waar deze effecten nog weinig spelen en waar nog veel grauwe klauwieren broeden, vormen bladspruitkevers nog steeds een belangrijk aandeel in het dieet. Alle resultaten wijzen erop dat de algehele verarming van de insectenfauna als gevolg van de bovengenoemde factoren de belangrijkste oorzaak is geweest voor het verdwijnen van de grauwe klauwier uit de Nederlandse duinen (DUIN 2001-4).

Grauwe klauwier

Tandradje

gaan met het behoud van (natuurlijke) heterogeniteit en dynamiek in het landschap.

Uit deel A van deze nota is echter al naar voren gekomen, dat de robuustheid van het duin-systeem danig op de proef wordt gesteld door allerlei maatschappelijke ontwikkelingen. Verstedelijking, afgravingen en aanleg van infrastructuur hebben geleid tot verkleining van duingebieden en afzwakking van ecologische verbindingen. De grootschalige aanplant van naaldbossen, het statische kustverdedigingsbeleid van voor 1990 en de waterwinning hebben sterk nivellerend gewerkt op de variatie in het duingebied. Grondwaterstandverlagingen hebben geleid tot verdroging en luchtverontreiniging zorgt nog steeds voor "vermesting" van het duingebied.

Om de robuustheid van het duingebied en hoge biodiversiteit terug te krijgen zal moeten worden toegewerkt naar het realiseren van "grote natuurkernen" en ecologische verbindingen daartussen. Grote natuurkernen worden gekenmerkt door een zekere uitgestrektheid (1000 ha of meer), een grote variatie aan milieutypen (van Noordzee tot duinzoom of wad) en een grote mate van ongestoordheid (extensief medegebruik, natuurlijke hydrologie). Ecologische verbindingen zijn verbindingen die niet alleen functioneren als verbindingsweg tussen twee natuurkernen, maar ook kunnen dienen als tijdelijk leefgebied voor verschillende plantensoorten en diersoorten.

Speerpunten

1. Vrij maken van grote arealen duingebied van intensief medegebruik

Hierbij moet met name gedacht worden aan het aanpassen/optimaliseren van waterwinactiviteiten, maar ook autowegen, campings, zweefvliegvelden, defensie activiteiten, crossterreinen of kustverdedigingswerken kunnen onderwerp van discussie zijn. Voor dit doel kunnen onder andere de rijks gelden worden gebruikt die zijn gereserveerd voor het versnellen van de realisatie van de EHS.

Extensieve gebruiksvormen zoals wandelen en fietsen kunnen worden opgenomen in de natuurkern.

Mogelijkheden voor de realisatie van grote natuurkernen van 1000 ha of meer zijn aanwezig in vrijwel alle grotere duingebieden: Kop van Schouwen (incl. duinzoom), Kop van Goeree (incl. Voordelta), Voorne's duin, centrale deel Berkheide/Meijendel, Amsterdamse Waterleidingduinen, Kennemerduinen, Noord-Hollands Duinreservaat (diverse natuurkernen), Schoorlse duinen en de koppen van de verschillende Waddeneilanden.

2. Toewerken naar grotere eenheden natuur

De versnippering van het duingebied moet worden tegen gegaan en het beheer langs de randen worden afgestemd op het natuurbeheer in de duinen. Op diverse plaatsen is aankoop van gronden langs de duinrand noodzakelijk om de gewenste ecologische doelen te bereiken. Grote aankopen zijn noodzakelijk in Zeeuws Vlaanderen, Delfland en de Kop van Noord-Holland, maar ook langs de rest van het kustgebied zijn in de duinzoom grondaankopen gewenst voor de realisatie van hydrologische buffers en overgangen tussen natuurgebied en cultuurgebied.

Ook particulier natuurbeheer kan worden ingezet voor de realisatie van grote een-

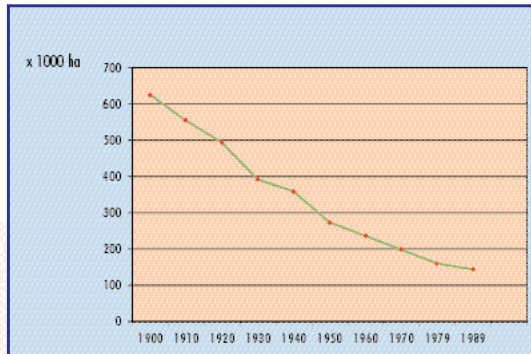

Nieuwe natuur

De afgelopen eeuw is het areaal natuur fors afgenomen. Door ontginningen voor de landbouw, stedelijke en industriële ontwikkelingen, infrastructuur en toegenomen recreatie is er weinig meer over van de grote oppervlakten "natuurlijke terreinen" uit het begin van de 20e eeuw. De ontwikkeling van nieuwe natuur verloopt nog moeizaam door maatschappelijke weerstanden en hoge grondprijzen.

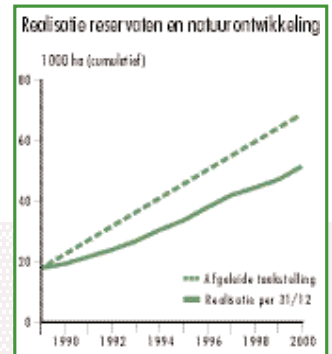
De afname van het areaal "natuurlijk terrein" in Nederland

(bron: CBS).

De realisatie van nieuwe natuur verloopt nog moeizaam en blijft achter bij de oorspronkelijke taakstelling van de rijksoverheid

(bron: RIVM, Natuurbalans 2001).

Herstel van natte natuur en vergroting van natuurgebieden biedt weer kansen aan zeldzame soorten als het wouwaapje.

Bij Wassenaar zijn bollenvelden weer omgezet in natuurgebied.

heden natuur, indien met het toegepaste beheer de gewenste ecologische doelen worden gehaald.

Kleine snippertjes natuurgebied (b.v. van gemeenten, defensie of particulieren) zouden moeten worden overgedragen aan de grotere natuurbeheerders.

3. *Samenwerking bij natuurbeheer*

Om te komen tot een beter natuurbeheer is het noodzakelijk, dat de verschillende terreinbeheerders van duinen, zeereep, strand, stadsparken, landgoederen of extensief gebruikte graslanden intensiever met elkaar gaan samenwerken. Ten minste zouden de verschillende beheerders moeten komen tot een integrale beheersvisie. Ten aanzien van de grote natuurkernen zou zelfs moeten worden toegewerkt naar een integraal beheersplan of de overdracht van het beheer aan één grote natuurbeheerorganisatie.

4. *Op natuur gerichte inrichting en beheer*

Bij beheer en inrichting moet worden toegewerkt naar een meer natuurlijk landschap en herstel van natuurlijke processen. Dit betekent onder andere het zo min mogelijk gebruik maken van kunstmatige wegverhardingen of hoge hekwerken en het herstel van een natuurlijke hydrologie en ruimte geven aan verstuingen. Ook bij projecten voor natuurontwikkeling moet steeds kritisch worden gezien of grootschalige, technische ingrepen wel noodzakelijk zijn.

5. *Realiseren van ecologische verbindingen*

Ecologische verbindingen zijn niet alleen van belang tussen duingebieden onderling, maar ook tussen duinen en landgoederen en tussen duinen en waterrijke gebieden. Met name op plaatsen waar onnatuurlijke barrières zijn ontstaan door aanleg van wegen, vaarten of woonwijken zijn maatregelen noodzakelijk zoals de aanleg van ecotunnels of aankoop van gronden. Hierbij kunnen ecologische verbindingen ook worden gecombineerd met recreatieve verbindingen. Voorbeelden van ecologische verbindingen zijn:

- De verbinding tussen het duingebied Berkheide/Meijendel, het landgoed De Horsten en De Vlietlanden bij Leidschendam (deel Groene Hart). Hier vormen autowegen, spoorlijnen, vaarwegen en hekwerken een barrière.
- De verbinding tussen de Amsterdamse Waterleidingduinen en de Kennemerduinen, waartussen een aantal drukke wegen en een spoorlijn liggen.
- De verbinding tussen Amsterdamse Waterleidingduinen, Keukenhof en Kagerplassen waartussen een aantal drukke wegen en een spoorlijn liggen en agrarisch gronden intensief worden gebruikt.

2. **Sturend water en het herstel van de waterhuishouding**

Een belangrijk kenmerk van het Nederlands duingebied is, dat het direct wordt gevoed door regenwater en dat dit regenwater langs de randen van het duingebied (onder- en bovengronds) afstroomt. De oorzaak hiervoor zit hem met name in het feit, dat het duingebied hoger ligt dan de achterliggende polders en dat het grondwater in het duingebied

Vochtige duinvalleien

Internationaal zijn de Nederlandse duinen bekend vanwege het grote areaal aan vochtige duinvalleien en de bijzondere natuurwaarden daarvan. Afgelopen jaren hebben rijk, provincie en duinbeheerders veel geïnvesteerd in herstel en behoud van deze vochtige duinvalleien.

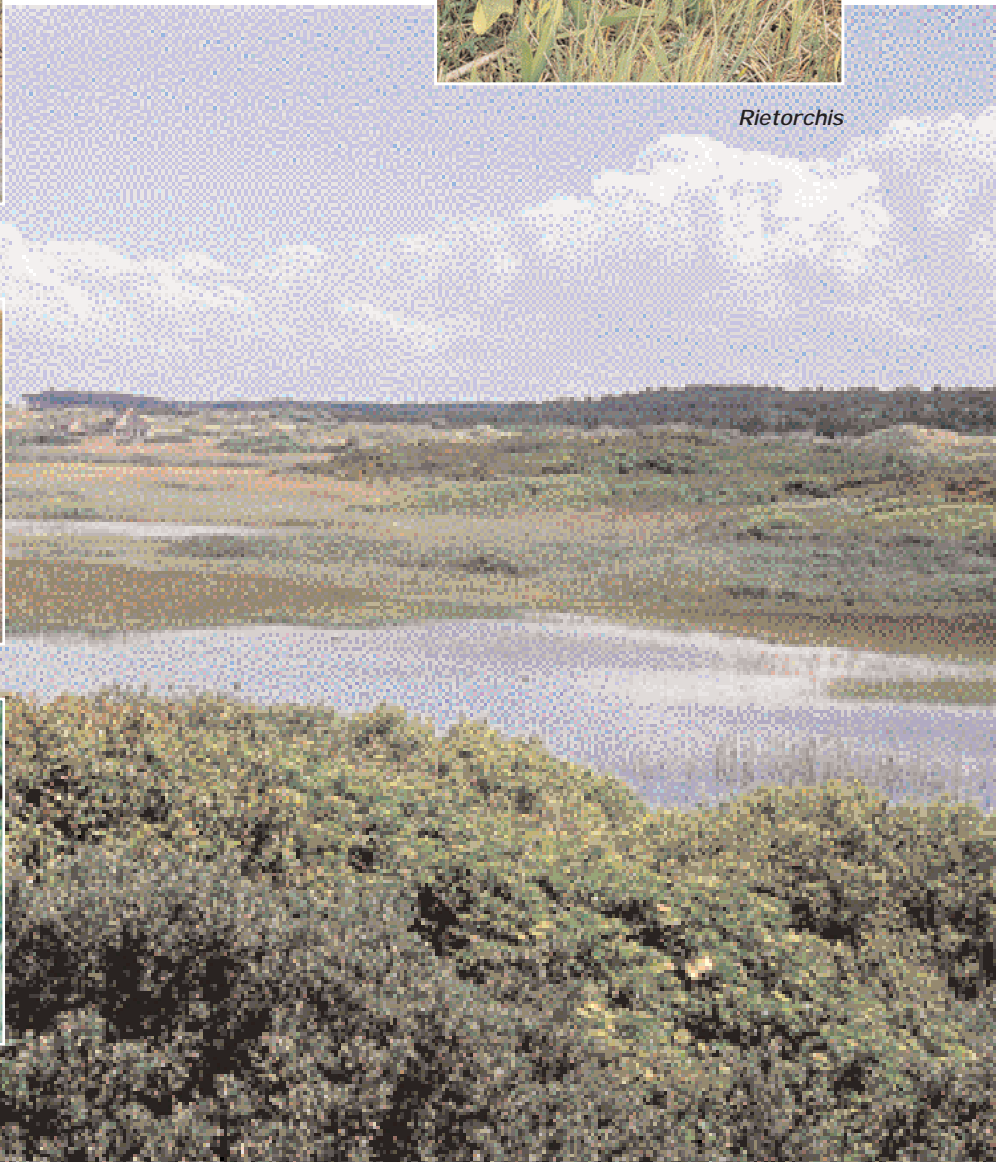
Rietorchis

Bergeenden

Rugstreeppad

“opbolt” als gevolg van de opwaartse druk van het diepere, zoute grondwater. Deze specifieke hydrologische situatie heeft geleid tot zeer kenmerkende en waardevolle natuur in het Nederlands kustgebied. Het heeft onder andere geleid tot duinbeekjes, zeer soortenrijke vochtige duinvalleien en een duinzoom die wordt gevoed door kwelwater.

Dit kenmerkende hydrologisch systeem van het duingebied is in de afgelopen twee eeuwen op een aantal belangrijke punten aangetast. Door duinafgravingen en polderpeilverlagingen zijn duinrellen en vochtige duinzomen grotendeels verdwenen en is het duingebied verdroogd. Door de waterwinning (oppervlakte-infiltratie en grondwaterwinning) is de interne hydrologie van het duingebied ernstig verstoord en zijn delen van het duingebied onder water gezet dan wel verdroogd. Ook de verstedelijking dicht langs de duinrand en kustafslag hebben het hydrologisch systeem nadelig beïnvloed.

Om het natuurlijke hydrologisch systeem in de kustzone met de bijbehorende hoge natuurwaarden weer te herstellen zal water veel meer dan in het verleden sturend moeten zijn bij de inrichting van de kustzone en het beheer van de duinen.

Speerpunten

6. Terugdringen waterwinning

Om de interne hydrologie van het duingebied te verbeteren zal de waterwinning (oppervlakte-infiltratie en grondwaterwinning) moeten worden geconcentreerd of vervangen door andere technieken voor de drinkwaterbereiding. Dit laat zich goed combineren met de wens om grote natuurkernen te realiseren in het duingebied. In het duingebied Meijndel/Berkheide zijn hiervoor al de eerste stappen gemaakt.

7. Stoppen grondwaterwinning

De grondwaterstanden in het duingebied kunnen worden verhoogd door het stoppen van grondwateronttrekkingen (in en langs de rand van het duingebied) en de inrichting van hydrologische bufferzones. Ook de omvorming van dichte naaldbossen naar open duinvegetaties kan een belangrijke bijdrage leveren aan vernatting van de duinen.

8. Realisatie natte natuur

Langs de randen van het duingebied kan een (vochtige) duinzoom worden hersteld door natuurontwikkeling. Hier zijn grondaankopen en natuurbeheer op particuliere landgoederen of extensief gebruikte graslanden de aangewezen instrumenten.

9. Herstel duinbeekjes

Duinbeekjes kunnen worden hersteld door natuurontwikkeling langs de randen van het duingebied. In een aantal gevallen kan dit ook worden gerealiseerd via een dooradering van het agrarisch of stedelijk landschap of door een combinatie met de aanleg van ecologische verbindingen.

10. Uitstuivingen tot het grondwater

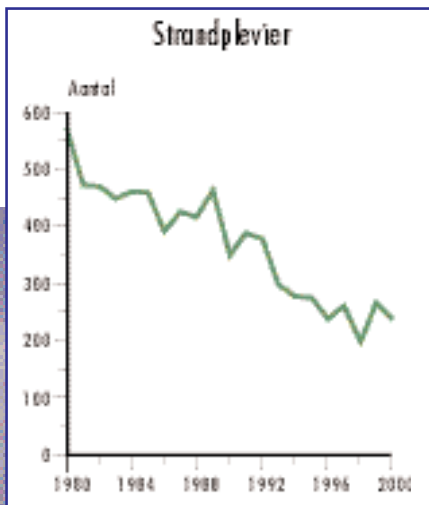
Wanneer de natuurlijke hydrologie als gevolg van gewijzigde omstandigheden niet voldoende kan worden hersteld, dan kunnen ook maatregelen als afplaggen en groot-schalig uitstuiwen worden ingezet met het doel om vochtige valleien te verkrijgen. Door

Het strand als natuurgebied?

Natuurstranden waren vroeger algemeen. Op oude schoolplaten is te zien wat er aan de Hollandse kust mogelijk was. Broedende visdiefjes en pleviertjes op het strand en jonge duinvorming langs de duinvoet. Wie nu tussen Den Helder en Scheveningen loopt zal nauwelijks meer een natuurlijk strand tegenkomen, laat staan een strand voor de natuur. Het strand wordt overlopen mensen, ook in de broedtijd. Kilometers kust worden al vroeg in het seizoen volgebouwd met paviljoens, strandhuisjes en andere bouwwerken. Slechts hier en daar is enige duinvorming te zien aan de kust. Op de koppen van de Waddeneiland komen nog hier en daar broedende vogels voor.

Een opmerkelijk initiatief is genomen door Gemeentewaterleidingen Amsterdam, beheerder van de Amsterdamse Waterleidingduinen. Tussen Zandvoort en Noordwijk wil men een stuk strand tot natuurstrand aanwijzen. Wandelaars moeten dan via het duin "omlopen" en kunnen hun weg vervolgen door de zeereep.

Plevieren zijn bij uitstek pioniersvogels, die zich het best voelen in een hoogdynamisch landschap. Door het toegenomen strandbezoek is het aantal broedparen van de strandplevier flink afgenomen (bron: RIVM, Natuurbalans 2001).

De bontbekplevier broedt hier en daar nog op het strand of tussen jonge duintjes.

op deze wijze het maaiveld dicht bij het grondwater te brengen kan weer een hydrologische situatie worden hersteld met kwel en inzijing van grondwater en hoge natuurwaarden.

3. Dynamiek en de verjonging van duinen door verstuingen

Een belangrijk kenmerk van (kust)duingebieden is, dat er een voortdurende wisselwerking is tussen verjonging en veroudering van het ecosysteem (dynamiek). Als gevolg van de plantengroei ontwikkelt het duingebied zich van een open helmvegetatie, via een grazige/struweelvegetatie naar een bosvegetatie. Aan de andere kant zorgen het stuivend duinzand en de zilte zeewind voor een tegenovergestelde ontwikkeling: oude duinvegetaties worden overstoven, bosontwikkeling wordt tegengegaan door zoute zeewind en op het strand ontstaan nieuwe duintjes die oude duintjes overstuiven. Deze tegengestelde processen hebben geleid tot een zeer gevarieerd patroon van jonge en oude duinlandschappen en ook tot in de tijd wisselende duinlandschappen met een grote rijkdom aan planten- en dierenleven. Deze dynamiek onder invloed van zee, zand en wind onderscheidt het kustgebied van vele andere landschappen.

De afgelopen decennia wordt de dynamiek van het duingebied echter ernstig belemmerd door diverse menselijke activiteiten. Het kustverdedigingbeleid is jarenlang gericht geweest op het vastleggen van duinzand door helminplant en het fixeren van de eerste duinenrij tot een met helm dichtgeplante zanddijk. Grootschalige verstuingen en wandelende duinen (zoals paraboolduinen en loopduinen) zijn in het begin van de 20e eeuw vastgelegd door aanplant van dichte naaldbossen en grootschalige helmaanplant. Grootschalige werken vlak voor de kust, zoals de aanleg van de Maasvlakte, reduceren de invloed van de zoute zeewind op de vegetatie ontwikkeling. De luchtverontreiniging zorgt voor een toegenomen belasting van het duingebied met voedingsstoffen. Als gevolg hiervan verloopt met name de beginfase van de vegetatie-ontwikkeling veel sneller (het duingebied groeit dicht) en krijgen verstuingen geen kans.

Om de dynamiek in de kustzone weer te herstellen zullen zout en zand veel meer dan in het verleden sturend moeten zijn bij de inrichting van de kustzone en het beheer van de duinen.

Speerpunten

11. Toestaan verstuingen

Verstuingen in de zeereep en in het duingebied kunnen worden toegestaan op plaatsen waar dit geen gevaar oplevert voor de kustveiligheid. Met name in brede duingebieden op enige afstand van de badplaatsen liggen hier volop mogelijkheden. Zeker 80% van de kustzone komt in aanmerking voor een "verstuingbeheer" in de zeereep. Alleen in kustvakken met een zeer smalle duinenrij (zoals bij Callantsoog), voor kustboulevards en langs strandopgangen kan helminplant noodzakelijk zijn.

In de grote natuurkernen kunnen op lange termijn weer mobiele of wandelende duinen

Biodiversiteit in de duinen

De kwaliteit van de duinen is afgelopen eeuw fors achteruit gegaan: wandelende duinen zijn veranderd in gefixeerde duinen, stuivende duinen zijn veranderd in beboste duinen, stille duinen zijn veranderd in drukke duinen en natte duinen zijn veranderd in droge duinen (DUIN 1992-2). Het effect hiervan is uiteraard zichtbaar in de aanwezige flora en fauna van de duinen. De karakteristiek van de duinen als een open, schraal landschap met stuivend zand afgewisseld door duinvalleien met een vochtig tot nat milieu is op veel plaatsen verdwenen. Hierdoor zijn onder andere korstmossen, de blauwvleugelsprinkhaan en de grote parelmoervlinder in aantallen teruggelopen. De open duinvogels, zoals de tapuit, roodborsttapuit, paapje en grote grondbroeders als wulp, maar ook kleine plevier, zijn fors teruggelopen. Van de vergrassing en verstruiking hebben slechts enkele soorten kunnen profiteren. Typische struweelvogels zoals heggemus, nachtegaal en fitis zijn als broedvogel toegenomen. Door herstelmaatregelen en door de natte winters vanaf 1994 neemt het areaal nat en vochtig duin de laatste jaren weer toe. Verstuivingen worden weer toegestaan door de duinbeheerders. En door plaggen, maaien, kappen en begrazen worden eenvormige en soortenarme vegetaties weer omgevormd tot gevarieerde en soortenrijke vegetaties. Opvallend is ook de toename van de zandhagedis. Deze soort lijkt te profiteren van de herstelmaatregelen in de duinen.

Door luchtverontreiniging, aanplant van naaldbossen en afgenomen konijnenstand is het duingebied sterk verarmd. Grote delen zijn dichtgegroeid met weinig gevarieerde duinrietvlakten, duindoornstruwelen en dichte naaldbossen.

op gang komen. Mooie voorbeelden hiervan zijn te vinden in het buitenland (Coto Doñana in Spanje, Råbjerg Mile in Denemarken, Slowinski National Park in Polen, De Panne in België). Ook in Nederland zijn (wat kleinschaliger) voorbeelden te vinden op de Waddeneilanden of Schouwen.

Alleen door dergelijke processen ontstaan weer grote, natte duinvalleien met een natuurlijke zonering van zeer jong aan de duinvoet (loefzijde) en ouder naarmate de valleibodem zich verder van de voorkant van het stuivend duin bevindt. Aan de voorzijde “loopt” zo’n mobiel duin over oude duinlandschappen heen en na passage is het landschap weer als herboren.

12. Gekerfde zeereep

Doorbraken in zeereep en stuifdijken kunnen worden toegestaan op plaatsen waar dit geen gevaar oplevert voor de kustveiligheid. Met name op de Waddeneilanden en in brede duingebieden op enige afstand van de badplaatsen liggen hier volop mogelijkheden. Het voorbeeldproject “De Kerf” bij Schoorl heeft laten zien dat dit beleid positief is voor natuur, landschap en recreatie, en dat de kustveiligheid niet in het geding is. In de meeste gevallen kan worden volstaan met “het geven van ruimte” aan de natuur. Het niet herstellen van stormschade levert op termijn de beste resultaten op voor natuur en landschap. In sommige gevallen kunnen kunstgrepen een handje helpen om sneller resultaat te boeken. Zo kunnen in de Kennemerduinen enkele bunkercomplexen in de zeereep worden verwijderd om verstuivingprocessen op gang te brengen en kan restaurant Parnassia worden verplaatst, omdat juist op die locatie kansen liggen voor dynamiek in de zeereep.

13. Omvorming naaldbossen

De dichte naaldbossen kunnen worden omgevormd naar open duinvegetaties. Op sommige plaatsen is uitdunning van het bos en geleidelijk omvorming de meest aangewezen methode. Hier ontstaat ruimte voor de ontwikkeling van gemengd bos, waar naast diverse boomsoorten ook ruimte is voor struweel en kleine open plekken. Op andere plaatsen is het volledig verwijderen van het naaldbos de meest aangewezen methode. Hier ontstaat vervolgens een stuivend duinlandschap, waarin oude duinen kunnen verjongen en er zelfs nieuwe vochtige duinvalleien kunnen ontstaan.

14. Inzet begrazing

In het kader van het tegengaan van het dichtgroeien van het duingebied, als gevolg van met name de toegenomen luchtverontreiniging en de afgenomen konijnenstand, kunnen grote grazers worden ingezet. Deze grazers dragen niet alleen bij aan een grotere variatie in plantengroei en dierenleven, maar ook aan vergroting van de dynamiek door vertrapping.

De voorkeur gaat daarbij uit naar grazers die geschikt zijn voor een integraal begrazingsbeheer (jaarrond en zonder veel verzorging). Tevens is er een voorkeur voor grote begrazingseenheden om de landschappelijke aantasting door hekwerken te beperken. Om te voorkomen dat er over honderd jaar een uniform “begrazingslandschap” is ontstaan langs de Nederlandse kust is het noodzakelijk om te werken met lage veedichtheden en om enige differentiatie aan te brengen in het type begrazing. Niet alle duin-

Variatie in milieu omstandigheden

Het duingebied is bijzonder rijk aan verschillende soorten planten en dieren. Dit komt vooral door de grote variatie in milieu omstandigheden: droge duinen, vochtige duinen, duinplassen, kalkrijke duinen, kalkarme duinen, kustduinen met zilte zeewind, zoute kwelders, stuivende duinen, zuidhellingen met een extreem klimaat onder invloed van het felle zonlicht, noordhellingen met een gematigd en vochtig klimaat, duinvalleien met struweel en humusvorming, bosrijke duinzoom met een mild klimaat, enzovoorts. Deze rijkdom en variatie is alleen in stand te houden door ruimte te geven aan de dynamiek van het duingebied met zilte zeewind, bewegend zand en wisselende grondwaterstanden.

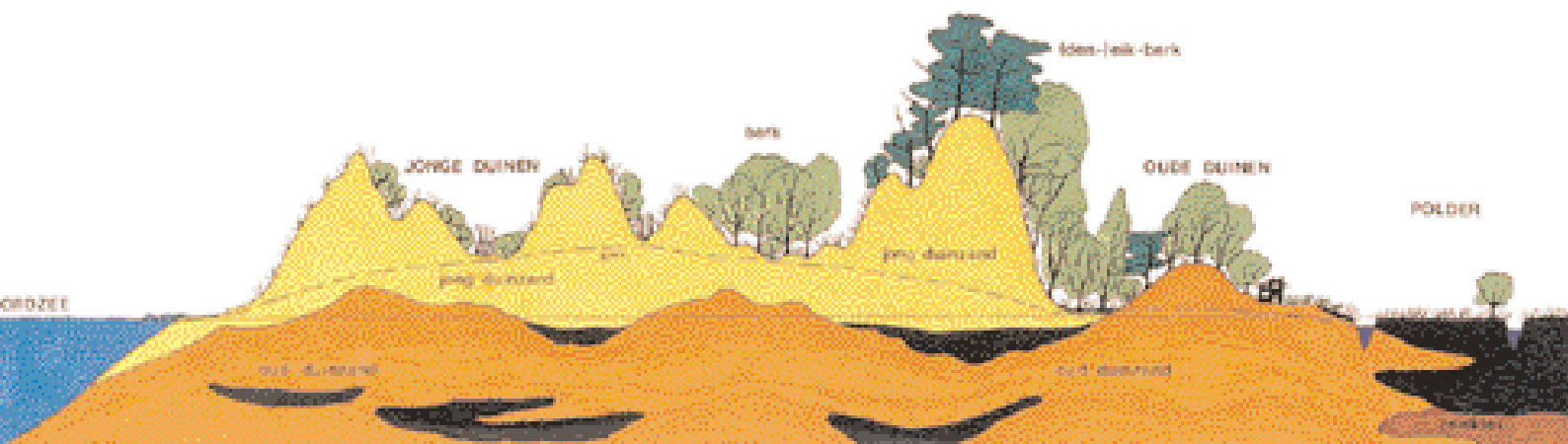
De zeewinde is bestand tegen schurend zand en zoute zeewind.

Het konijn draagt bij aan het behoud van een open en soortenrijk duinlandschap.

Parnassia houdt van vocht en kalkrijke kwel.

Doorsnede Hollandse kust 100 jaar geleden.

gebieden hoeven te worden begraasd en soms kan begrazing worden ingezet als tijdelijke maatregel om weer ruimte te maken voor andere grazers en knabbelaars, zoals konijn en ree.

15. Geen uitbreiding kustbebouwing

De kustzone moet niet verder worden belast met bouwwerken die zand en zouttransporten nadelig beïnvloeden. Hierbij wordt gedoeld op bouwwerken in zee, op het strand en in de zeereep buiten de reeds bestaande boulevards en industriegebieden. De bouwwerken die moeten worden geweerd zijn uitbreidingen van steden, dorpen of industriegebieden, harde kustverdedigingswerken, verlenging van boulevards en de bouw van permanente strandtenten of hotels.

4. Milieukwaliteit en de rol van het natuurbeheer

Voor elk stukje natuur geldt, dat de kwaliteit (of waardering) van die natuur in hoge mate afhankelijk is van de milieukwaliteit. De kwaliteit van bodem, water en lucht bepaalt in hoge mate welk type natuur op een bepaalde plaats tot ontwikkeling komt en welke kwaliteit die natuur krijgt. In het duingebied ligt dat niet anders. Voor het duingebied geldt nog de specifieke situatie, dat het duinsysteem sterk afhankelijk is van de lucht- en regenwaterkwaliteit. In het duingebied komen relatief veel organismen voor die leven van de lucht en de regen (denk b.v. aan mossen en korstmossen; maar ook planten in het droge duinzand zijn afhankelijk van het regenwater).

Uit deel A van deze nota is al naar voren gekomen, dat de milieukwaliteit in de kustzone te wensen overlaat. De luchtverontreiniging is nog steeds zorgelijk en medegebruikactiviteiten als de waterwinning belasten het duin met gebiedsvreemde stoffen.

Om de milieukwaliteit te verbeteren zijn zowel maatregelen nodig in het duingebied als buiten het duingebied. Met name dit laatste is een lastige opgave, omdat vervuilingbronnen vaak zeer diffuus zijn (b.v. het autoverkeer) en moeilijk aan te pakken als gevolg van maatschappelijke weerstanden. Door de natuurbeheerder zal dan ook in veel gevallen worden gewerkt met effectgerichte maatregelen zoals plaggen en maaien. Hiermee wordt een overschot aan voedingsstoffen kunstmatig afgevoerd.

Speerpunten

16. Aanscherping kwaliteitsnormen infiltratiewater

Ten aanzien van de waterwinning is een aanscherping noodzakelijk van de normen die gelden voor infiltratiewater (zgn. IB-normen). De huidige normen zijn nog zeer ruim ten aanzien van de toelaatbare concentraties van fosfaat en nitraat. De huidige normen zijn niet afgestemd op de natuurlijke waarden van duinwater, maar op de gemiddelde waarde van het Nederlands oppervlaktewater.

Een andere strategie is het omschakelen van oppervlakte-infiltratie naar directe zuive-

Duinbeheer

Om de negatieve effecten van milieuverontreinigingen te compenseren en de soortenrijkdom van het duingebied te behouden wordt hier en daar geplagd en gemaaid, ook worden grote grazers ingezet. Bij groot-schalige werkzaamheden is goede voorlichting noodzakelijk.

ring of diepinfiltratie. Hiermee wordt het oppervlakkige grondwatersysteem, waar planten en dieren gebruik van maken, ontlast en wordt de kwaliteit van het oppervlakkige grondwatersysteem weer volledig gestuurd door het regenwater.

17. Instellen milieubeschermingszones

Rond de duingebieden is een milieubeschermingszone noodzakelijk met beperkingen ten aanzien van grondgebruik en inrichting. Dit kan bijvoorbeeld door gebruik te maken van de externe werking van de Natuurbeschermingswet of Habitatrichtlijn. In navolging van de regelgeving ten aanzien van de bio-industrie kan een zone van 250 meter worden aangehouden, waarbinnen geen milieubelastende activiteiten mogen plaatsvinden.

18. Maaien als effectgerichte maatregel

Maaien is een maatregel waarmee voedingsstoffen kunnen worden afgevoerd die zich hebben opgehoopt in het duingebied. Deze maatregel levert in veel gevallen goede resultaten op, waarbij soortenrijke vegetaties terugkeren.

19. Begrazing voor natuurbeheer

Met behulp van begrazing kan verschraling en enige structuurverbetering van de vegetatie worden bereikt. Extensieve begrazing sluit goed aan bij het streven naar herstel van natuurlijke processen.

20. Aanpak vervuiling Noordzee

Een grote vervuilingsbron is ook de scheepvaart op de Noordzee. Goede voorlichting (richting scheepvaarbemannings) en een harde aanpak van overtreding van de regelgeving is hier noodzakelijk. Tevens zou de waterkwaliteitsbeheerder van de Noordzee (Rijkswaterstaat) haar verantwoordelijkheid moeten oppakken om regelmatig het aangespoelde vuil op de stranden op te ruimen.

21. Inspelen op zeespiegelstijging

Om de gevolgen van een mogelijke stijging van de zeespiegel door veranderingen in het klimaat te kunnen ondervangen is een aangepast beleid voor de kustverdediging noodzakelijk.

Vlak voor de kust kunnen op relatief goedkope wijze zandbanken (of voedingsbanken) worden aangebracht. Dit zand zal door de werking van golven, getijden en stromingen voor een groot deel naar het strand worden getransporteerd. Dit gebeurt op een min of meer natuurlijke wijze, met een selectie van zand in grof en fijn. Op het strand compenseert dit zand de kustafslag en zorgt het voor het geleidelijk omhoog groeien van het strand (meegroeien met de zee). Op enkele plaatsen kan deze wijze van zandsuppleties fors worden aangezet, waardoor brede stranden en jonge duinvorming op het strand optreedt. Dit levert de voor de kustveiligheid gewenste duinverbreding op en voor de natuur de gewenste vergroting van natuurgebieden. Goede mogelijkheden om op deze wijze kustveiligheid en natuurontwikkeling te combineren zijn aanwezig langs de kust van Goeree (het Flauwe Werk) en voor de kust van Delfland tussen Hoek van Holland en Kijkduin.

Planten

Het duingebied is rijk aan plantensoorten. Van de circa 1400 (hogere) plantensoorten komen er 850 in de duinen voor.

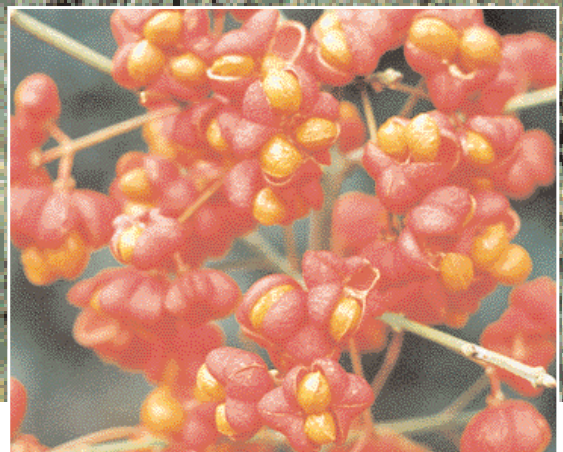
Hondskruid

Bijenorchis

Ossetong en geel walstro

Kardinaalsmuts

5. Duurzaamheid door juridische en planologische bescherming

Naast een goede inrichting van de kustzone en een goed natuurbeheer is het voor het realiseren van een hoogwaardige Ecologische Hoofdstructuur van groot belang om een goed beschermingsniveau te realiseren. Alleen dan kunnen de gewenste inrichting en het gewenste beheer ook op de lange termijn in stand worden gehouden.

Deze juridische en planologische bescherming van het duingebied is echter nog niet goed geregeld. Bestemmingsplannen zijn deels verouderd of onvolledig voor wat betreft de bescherming van de duinzoom, het strand en de ondiepe Noordzee. Het onderbrengen van alle duingebieden onder de werking van de Natuurbeschermingswet loopt achter bij de planning en de (Europese) Habitatrichtlijn is nog niet volledig geïmplementeerd. Ook de bescherming van de randen van het duingebied (landgoederen, natuurontwikkelingsgebieden, ecologische verbindingen) laat nog te wensen over.

Speerpunten

22. Regionale handhavingdienst

Om de naleving van wet- en regelgeving te verbeteren is een forse investering noodzakelijk in het controle apparaat. Een betere samenwerking van en coördinatie tussen bestaande diensten kan leiden tot verbetering van de efficiëntie. Een regionaal georganiseerde "handhavingdienst" voor het landelijk gebied zou kunnen zorg dragen voor de naleving van groene, grijze en blauwe wetten.

23. Actualiseren bestemmingsplannen

Verouderde bestemmingsplannen (ouder dan 10 jaar) moeten worden geactualiseerd. De bepaling in de nieuwe Wet op de Ruimtelijke Ordening (WRO) om vergunningverlening te bevriezen bij verouderde bestemmingsplannen is een eerste stap in de goede richting. Dit voorkomt, dat vergunningen worden afgegeven op basis van verouderd beleid. Daarnaast zouden provincies veel meer gebruik moeten maken van de (nieuwe) mogelijkheden om bij sterk verouderde plannen zelf een bestemmingsplan op te stellen. De provincies zouden veel actiever moeten opereren om nieuw beleid ook vastgelegd te krijgen in de bestemmingsplannen

24. Naleving voorschriften bestemmingsplan

Er moet meer toezicht moeten komen op de naleving van de voorschriften uit bestemmingsplannen. De bepaling in de nieuwe WRO om overtredingen aan te merken als economisch delict is een eerste stap in de goede richting. Daarnaast zouden ook gemeenten (bestuurlijk) moeten kunnen worden aangesproken op het onvoldoende toezicht houden op de naleving van bestemmingsplanvoorschriften.

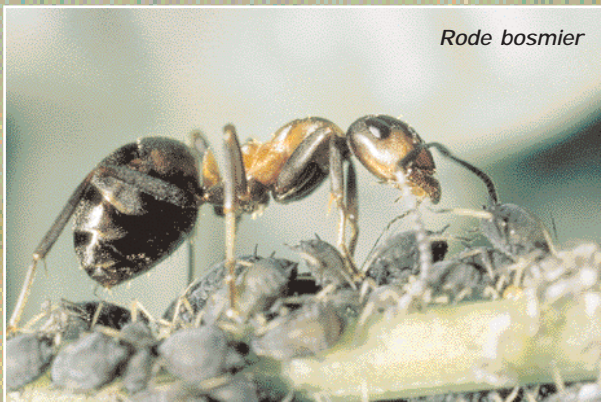
25. Ruimtelijk ordeningsbeleid Noordzee

Voor strand en Noordzee zou een goed onderbouwd ruimtelijk ordeningsbeleid moeten worden ontwikkeld. De nieuwe WRO biedt de mogelijkheid voor het opstellen van rijksbestemmingsplannen in het niet-gemeentelijk ingedeelde deel van de territoriale wateren

Dieren

Het duingebied is rijk aan diersoorten. Met name de insecten zijn ruim vertegenwoordigd.

Landkaartje

(vanaf 1 kilometer uit de kust). Hiervan zou op korte termijn gebruik moeten worden gemaakt om allerlei activiteiten op de Noordzee te reguleren.

26. Groene contour

De territoriale wateren zouden in principe in zijn geheel (m.u.v. vaarwegen e.d.) binnen de groene contouren uit de 5e Nota RO moeten vallen om de status als onderdeel van de EHS te kunnen waarmaken. Een belangrijk speerpunt daarbij is de handhaving van het vrije uitzicht vanaf het strand op de (ongestoorde) horizon. Ook de oude Rijksbufferzones (o.a. het landelijk gebied tussen Den-Haag en Katwijk) verdienen een adequate bescherming tegen ongewenste verstedelijking en aantasting van natuur en landschap door het trekken van een groene contour rond deze gebieden.

27. Centrale rol provincie

Ten aanzien van de planologische en juridische verankering van de Ecologische Hoofdstructuur in de kustzone is een centrale rol van de provincies (als brug tussen lokale en nationale belangen) noodzakelijk. De "provinciale instructies" uit de nieuwe WRO kunnen hierbij een belangrijke rol spelen. Deze instructies zullen nadrukkelijk sturing moeten geven aan het gemeentelijk beleid met betrekking tot de EHS.

Eén van de instructies zou in ieder geval betrekking moeten hebben op de verplichting om (aangevraagde) vergunningen te toetsen aan het aanwijzingsbesluit van het Habitat- of Vogelrichtlijngebied en het (goedgekeurde) beheersplan (zie punt 29) voor het betreffende gebied.

Het valt zelfs serieus te overwegen om voor de EHS gebruik te maken van de (nieuwe) mogelijkheid om zgn. provinciale bestemmingsplannen op te stellen vanwege het bovengemeentelijk belang van de EHS. Dergelijke bestemmingsplannen zouden de gemeentegrenzen kunnen overstijgen en recht kunnen doen aan de ecologische samenhang binnen natuurgebieden.

28. Bescherming landschap, cultuurhistorie en aardkunde

De voorstellen in de nieuwe Natuurbeschermingswet om alle Habitat- en Vogelrichtlijngebieden eenzelfde (of zelfs betere) juridische bescherming te geven dan de huidige NB-wet gebieden wordt van harte toegejuicht. De te beschermen waarden zouden echter nadrukkelijk moeten worden uitgebreid met landschappelijke waarden (natuurschoon), cultuurhistorische waarden en aardkundige waarden.

29. Actualisering beheersplannen

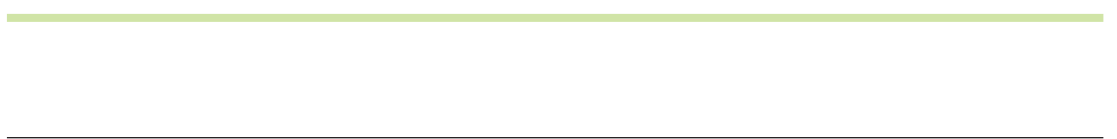
De provincies moeten een uitvoeringsprogramma opstellen om binnen een termijn van vijf jaar te komen tot adequate beheersplannen voor alle Habitat- en Vogelrichtlijngebieden. In deze beheersplannen zou nauwgezet moeten worden vastgelegd welk beheer en gebruik wordt voorgestaan om de kwaliteiten van Habitat- en Vogelrichtlijngebieden te behouden. Deze beheersplannen zouden moeten worden opgesteld voor ecologische eenheden, waarbinnen beheerders/eigenaren/gebruikers worden verplicht om een samenhangend natuurbeheer te voeren.

Recreatie

Het duingebied is bij uitstek geschikt voor natuurgerichte recreatie. Wandelen en fietsen gaan goed samen met het behoud van natuurwaarden. Door differentiatie in toegangsvoorwaarden en padenstructuur kunnen sommige gebieden worden ingericht voor wandelaars en fietsers en andere gebieden worden behouden als rustgebieden voor de fauna.

Om te kunnen voldoen aan de toenemende vraag naar "recreatie in het groen" zijn, zeker in de Randstad, nieuwe natuur- en recreatiegebieden noodzakelijk.

30. *Uitbreiding NB-wet gebieden*

Om te komen tot een Robuuste Ecologische Hoofdstructuur zullen naast de huidige NB-wet gebieden, Habitatrichtlijngebieden en Vogelrichtlijngebied ook aangrenzende gebieden onder de beschermende werking van de natuurbeschermingswet moeten worden gebracht. Deze aangrenzende gebieden worden gevormd door de natuurontwikkelingsgebieden, robuuste ecologische verbindingen, de landgoederen, het strand, de ondiepe Noordzee en gronden met particulier natuurbeheer.

6. **Medegebruik door recreatie, waterwinning en kustverdediging**

Van oudsher wordt het duingebied al door de mens gebruikt. In het begin waren dat vooral de jacht (konijnenteelt), de visserij (netten boeten) en de landbouw (aardappelteelt, schapen, geiten, koeien). Later kwamen daar tal van andere gebruiksfuncties bij zoals waterwinning, recreatie, bosbouw en kustverdediging. Dit medegebruik heeft grote invloed gehad op het aanzien van de duinen. Wandelende duinen zijn veranderd in gefixeerde duinen, stuivende duinen zijn veranderd in beboste duinen, stille duinen zijn veranderd in drukke duinen en natte duinen zijn veranderd in droge duinen.

Dit medegebruik van het duingebied hoeft echter lang niet altijd negatief geïnterpreteerd te worden. Er zitten wel degelijk ook positieve kanten aan. Een bekend voorbeeld is het ontstaan van het "zeedorpenlandschap" onder invloed van intensief gebruik van het duingebied rond kustdorpen. Door (kleinschalige) activiteiten die verband houden met visserij, landbouw en recreatie heeft zich hier een waardevol en karakteristiek kustlandschap ontwikkeld met een rijke flora en fauna. Dit kustlandschap zou niet zijn ontstaan zonder invloed van de mens. Een ander voorbeeld is de rol die de waterwinning in het verleden heeft gespeeld bij het beschermen van de duinen. Zonder de duinwaterwinning (tot circa 1970 cruciaal voor een veilige drinkwatervoorziening in West-Nederland) zouden wellicht heel wat meer duingebieden ten prooi zijn gevallen aan projectontwikkelaars voor de bouw van stadswijken of villaparken.

Een derde positief voorbeeld is de recreatie. Het recreatief medegebruik van het duingebied heeft geleid tot grote waardering van het duingebied en tot draagvlak bij bevolking en politiek voor bescherming van dat duingebied. Zonder dat draagvlak zouden veel duingebieden voor andere doeleinden zijn gebruikt.

Waar het om gaat bij het medegebruik van het duingebied voor andere maatschappelijke activiteiten en doelen is het vinden van een balans tussen de positieve en negatieve kanten. Leidraad hierbij zou moeten zijn, dat het medegebruik wordt afgestemd op de randvoorwaarden die daar vanuit de natuur aan worden gesteld.

Speerpunten

31. *Realisatie nieuwe natuur- en recreatiegebieden*

Om de toenemende recreatieve druk op het kustgebied te kunnen blijven opvangen zijn grote arealen nieuwe natuur- en recreatiegebieden nodig. Met name in de Randstad is als gevolg van de naoorlogse verstedelijking de verhouding tussen "rood" en "groen"

Vogels

Het duingebied is rijk aan vogelsoorten. Van de circa 190 Nederlandse broedvogels komen er 140 in de duinen voor.

Roodborst

Tapuit

Fuut

Grote bonte specht

Watersnip

volledig scheef gegroeid. Aanvullend groen is hier noodzakelijk. Een voorbeeld hiervan is de regio Katwijk/Leiden. Hier is een nieuw recreatiegebied met zgn. "struinnatuur" wenselijk van minimaal 300 hectare om ook in de toekomst te kunnen blijven voldoen aan de toenemende vraag naar recreatie in het groen.

32. Zonering recreatie

Aan recreatieve activiteiten die gericht zijn op de beleving van natuur en landschap kan in de kustzone ruimte worden gegeven via een netwerk van wandel- en fietspaden. Door zoneringsmaatregelen kan een differentiatie worden aangebracht in de intensiteit van het recreatief medegebruik. Naast vrij toegankelijke gebieden kunnen voor een aantal gebieden ook toegangsgelden worden gevraagd. Naast verharde paden kan ook een netwerk van onverharde paden in stand worden gehouden. In een aantal gevallen is verdunning van het padenstelsel in natuurgebieden noodzakelijk om rustgebieden voor de fauna vrij te houden.

33. Realisatie sport- en recreatiegebieden

Aan recreatieve activiteiten die gericht zijn op sport en prestatie (trimmen, mountainbiken, deltavliegen) kan in het duingebied slechts beperkt ruimte worden geboden. Voor deze activiteiten zullen speciale voorzieningen moeten worden getroffen buiten de natuurgebieden of in de nieuw te ontwikkelen natuur- en recreatiegebieden. Met name in de Randstad is hieraan een grote behoefte.

34. Beperken negatieve effecten duinwaterwinning

Aan waterwinactiviteiten kan slechts beperkte ruimte worden geboden binnen de EHS vanwege de grote invloed die de waterwinning heeft op de natuurlijke hydrologie en de kwaliteit van het duingebied. De grondwaterwinning zou moeten worden stopgezet en de overige activiteiten moeten worden geconcentreerd. Daarnaast moet de waterwinning gebruik maken van de meest optimale technieken (bij voorkeur diepinfiltratie of membraanfiltratie), een maximale voorzuivering van infiltratiewater (best practical means) en een op de natuur afgestemd beheer (optimalisatie).

35. Ontwikkelen alternatieve technieken voor drinkwaterbereiding

Op de lange termijn zou voor wat betreft de drinkwatervoorziening moeten worden toegewerkt naar een waterkringloop systeem. Hierbij wordt het drinkwater bereid met behulp van membraanfiltratie en aanvullende zuiveringstechnieken uit het effluent van de rioolwaterzuivering. Het grondwater in het duingebied functioneert hier slechts als calamiteitenvoorraad voor de drinkwatervoorziening in noodgevallen.

36. Ruimte voor dynamisch kustbeheer

Kustverdediging laat zich goed combineren met natuurbeheer wanneer dit gebeurt volgens de principes van "dynamisch kustbeheer". Dat wil zeggen, het handhaven van de basiskustlijn door reguliere zandsuppleties en het geven van ruimte aan natuurlijke dynamiek in het duinmassief.

Vooroeversuppletie zou de regel moeten zijn, strandsuppletie de uitzondering. Het suppletiezand in de vooroever (de ondiepe Noordzee) zal door de werking van golven,

getijden en stromingen voor een groot deel naar het strand worden getransporteerd. Dit gebeurt op een min of meer natuurlijke wijze, met een selectie van zand in grof en fijn. Op het strand compenseert dit zand de kustafslag en zorgt het voor het geleidelijk omhoog groeien van het strand (meegroeien met de zee) en voor jonge duinvorming. Alleen in smalle duingebieden en langs boulevards is een actief kustverdedigingbeheer met helmaanplant in de zeereep verantwoord.

7. Rust, ruimte en de beleving van het kustlandschap

Uit studies is naar voren gekomen, dat de belevingswaarde van de kust als zeer belangrijk wordt ervaren. Mensen komen naar de kust om te kunnen genieten van de “woeste” duinen, de “rijke” natuur, het “zingen” van de vogels, het “ruisen” van de branding, het “voelen” van stuivend zand, het “ruiken” van de zeewind, het “kijken” naar de horizon en bovenal het genieten van de “rust” en de “ruimte”. Deze belevingsvormen van het kustlandschap zijn met name mogelijk door het grote areaal onbebouwd gebied, het vrij uitzicht tot aan de einder, de hoge biodiversiteit, de functionele relatie tussen zee, strand en duinen en de beperkte ontsluiting.

De kust met duinen, strand en zee vormt een onmisbaar onderdeel in het welzijn van de kustbewoner. Aan de kust kan de bewoner van de drukke en jachtige Randstad zich weer opladen om daarna weer vol energie zijn werk te doen.

Helaas gaan de sterke kwaliteiten van de kust met “rust” en “ruimte” de laatste jaren achteruit. De bebouwing van strand en Noordzee gaat gestaag door en het recreatiebezoek neemt nog steeds toe. Ook het omgevingsgeluid (autoverkeer, vliegtuigen) en de lichtvervuiling nemen toe.

Om de rust en de ruimte van de kustzone ook op lange termijn veilig te stellen en de belevingswaarde van het kustlandschap hoog te houden is een stringent beleid noodzakelijk op met name het strand en de Noordzee.

Speerpunten

37. Strandzonerings

Op provinciaal en gemeentelijk niveau moeten een uitwerking worden gemaakt van een strandzonerings. Naast strandgedeelten voor “vertier en vermaak” (met name voor de bestaande boulevards) moeten er ook strandgedeelten worden gereserveerd voor “natuur en natuurbeleving”. Deze zonerings moet vastgelegd worden in bestemmingsplannen en natuurbeheerplannen.

Om deze stranden voor “natuur en natuurbeleving” te realiseren is het noodzakelijk om enkele strandopgangen te extensiveren (b.v. het auto vrij maken van de Langevelderslag) en zelfs op te heffen (b.v. de Hoornderslag). Ook kunnen wandelaars op sommige strandgedeelten worden “omgeleid” door het duingebied. Ten aanzien van gemotoriseerd verkeer is een stringent vergunningstelsel noodzakelijk, gekoppeld aan handhaving en het fysiek onmogelijk maken van gemotoriseerd verkeer op het strand.

Dieren

Konijn

Bosmuis

Wijngaardslak

38. Aanscherping R.O.- en natuurbeleid kustzone

Om rust, ruimte en natuurbeleving ook op lange termijnen te kunnen garanderen in de kustzone is met name een beleidsaanscherping noodzakelijk voor strand en Noordzee. Het RO-beleid vergt een uitwerking op nationaal en provinciaal niveau. Om het beleid voor natuur en landschap goed te kunnen uitvoeren is het noodzakelijk om strand en ondiepe Noordzee (12-mijlszone) onder de werking van de natuurbeschermingswet te brengen.

39. Aanpak geluidsoverlast

Vliegroutes van de luchtvaart moeten worden geconcentreerd en worden geweerd boven de "natuurkernen". Ook andere bronnen van geluidsoverlast (zoals drukke wegen, industrieën of het circuit van Zandvoort) dienen te worden aangepakt of te worden gesaneerd.

8. Cultuurhistorische- en aardkundige waarden

Binnen de natuurbeschermingsorganisaties is van oudsher de nadruk gelegd op natuur- en landschapswaarden. Cultuurhistorische elementen werden niet altijd gezien als een onderdeel van het landschap, maar als een bijna vreemd element. Ook de aardkundige waarden werden slechts als drager gezien van cultuurhistorische, ecologische en landschappelijke waarden. Een erkenning van vormen, bodem of aardlagen is lang buiten beeld gebleven bij organisaties die zich met natuurbeheer en natuurbescherming bezighielden.

Daar is de laatste tien jaar een voorzichtige omslag in te zien. Zowel de cultuurhistorische als aardkundige waarden worden steeds vaker als aparte onderdelen benoemd, gewaardeerd en beschermd. En geleidelijk ontstaat een integratie van deze waarden met de traditionele waarden van natuur en landschap.

Ook voor het duinlandschap geldt dat aardkundige en cultuurhistorische waarden meer aandacht verdienen. De Nota Belvédère (1999) heeft de cultuurhistorische betekenis van het Nederlandse landschap op de kaart gezet. De Nota Landijs (2002) brengt de aardkundige waarden in kaart.

In een land dat "gemaakt" is door mensen, is het niet zo vreemd om een groter gewicht toe te kennen aan de cultuurhistorische elementen in het landschap. Vooral agrarische bedrijfsvoering heeft haar sporen achtergelaten. Inmiddels is discussie ontstaan over de vraag welke elementen van bijzondere cultuurhistorische waarden zijn en behouden zouden moeten blijven: bijzondere verdedigingswerken uit de Duitse tijd, goed zichtbare oude akkertjes, een naaldbos als onderdeel van de werkverschaffing, een onder architectuur gebouwd pompstation in de duinen?

Met de aardkundige waarden ligt de relatie met natuurontwikkeling soms wat moeilijk. Vooral wanneer projecten worden opgestart om een natuurlijker uitgangssituatie te creëren voor een dynamisch duin, leidt grondverzet tot een spanningsveld met aardkundige waarden. Het is echter duidelijk dat dergelijke projecten het gevolg zijn van keuzen. Daarbij dient dan wel expliciet het gevolg voor de aardkundige waarden te worden meegewogen en dat is in het verleden onvoldoende gebeurd.

Duinbehoud in actie

Lespakket

Speerpunten

40. Cultuurhistorie en aardkunde integreren in natuurbeheer

Cultuurhistorie en aardkunde dienen geïntegreerd te worden in het natuurbeheer naast de traditionele aandachtsgebieden als bijvoorbeeld recreatie. In beheernota's dienen deze waarden een zelfstandige plek te krijgen.

Bij het uitvoeren van (grootschalige) natuurontwikkelingsprojecten dient vooraf onderzocht te worden of er elementen van cultuurhistorische en aardkundige waarden aanwezig zijn. Vervolgens dient aangegeven te worden hoe deze elementen behouden kunnen blijven binnen de voorgenomen ingreep.

9. Draagvlak en publieksvoorlichting

Steeds vaker worden beheerders geconfronteerd met bezoekers en groepen van bezoekers die hun mening ventileren over de gang van zaken in "hun" duin. Met name bij grootschalige ingrepen zoals saneringen en natuurontwikkelingsprojecten wordt er levendig gecommuniceerd in de media en in het veld. Deze interesse voor natuur en natuurbeheer is op zich positief te waarderen, maar vergt van de bestuurder en de beheerder extra inspanningen en vaardigheden in de omgang met het publiek.

In het verleden is een goede communicatie als voorbereiding voor beleid en uitvoering van natuurbeheer nogal eens onderschat. Dat is niet ten goede gekomen aan het draagvlak voor ingrepen die natuurherstel of natuurontwikkeling beoogden. Ook door de achterban van natuurbeschermingsorganisaties worden regelmatig commentaren geleverd op de wijze waarop natuurbeheer en natuurontwikkelingsprojecten worden uitgevoerd. Een goede dialoog met maatschappelijke organisaties en goede communicatie met publiek en politiek kan leiden tot meer draagvlak en een beter natuurbeheer.

Naast voorlichting over concrete projecten blijft voorlichting en educatie over het duingebied een basisvoorwaarde om draagvlak te creëren voor natuurbehoud.

Speerpunten

41. Dialoog met de maatschappelijke omgeving

Het is noodzakelijk om een dialoog aan te gaan en pro-actief te communiceren over (grootschalige) natuurherstelprojecten met de maatschappelijke omgeving. Om dit optimaal te laten plaatsvinden is de inzet van professionele communicatieadviseurs naast inhoudelijk betrokken medewerkers van groot belang.

42. Publieksvoorlichting

Meer aandacht besteden in de reguliere publieksvoorlichting aan nut en noodzaak van natuurherstel en natuurontwikkeling.

Deze uitgave werd mogelijk gemaakt dankzij financiële steun van: de Stichting DOEN, het Wereld Natuurfonds en de provincies Zuid-Holland, Noord-Holland en Zeeland.

Duin

BeHoud